

שערי התפילות

לדומם את העבודה שבלב
מתוך עיון והעמקה בסידור התפילה

תפילות ראש השנה

•

פורת צוהר
להבנת תיבות התפילה
פירושיהן, ענייניהן, יסודותיהן
והאור הבוקע מהן לחיי המעשה

וגלוי אליו קונטרס 'תפילה למשה' - תפילת ר"ה המבואר

תא שמע

שערי התפילות

לזמנם את התפילה שכל
מתוך עין והעמקה בסידור התפילה

יוצא לאור ע"י

מערכת תא שמע

הוצאת ספרי הדרכה
וקבצי חשיבה לבני הישיבות

פרקי ההדרכה נערכו מתוך שיחותיו
של מורינו המסגית הגה"צ
רבי אליהו אליעזר דסלר שליט"א

כל הזכויות שמורות
כולל צילום העתקה ותרגום

הדפסה ראשונה
אלול תש"פ

עורך ראשי:
הרב ראובן פריימן
רח' נתיבה"מ 11 קרית ספר
לבירורים והערות:
0527-122-873

נציגינו בחו"ל:
M. SAVITZ
145 FOREST PARK CIRCLE
LAKEWOOD N.J. 08701

N. CHALPERN
MORON 2918 2º C.P. 1406
C.A.B.A. ARGENTINA

PRINTED IN ISRAEL

תוכן הענינים

- ג פתיחה / עבודת התפילות בראש השנה.....
כא פרק ראשון / ג' ברכות ראשונות - יסודות התפילה.....
כו פרק שני / התפילה - חיבור לרוחניות.....
לב פרק שלישי / גילוי אלקותו יתברך - ע"י האבות.....
מד פרק רביעי / הזכירה - שורש החיים.....

ביאורי תפילה

- מח ביאורי ובכן תן פחדך.....
נט ביאורי ובכן תן כבוד.....
סז ביאורי ובכן צדיקים.....
עח ביאורי ותמלוך אתה.....
פה ביאורי קדוש אתה.....
צד ביאורי אתה בחרתנו.....
צז ביאורי ותודיענו.....
קח ביאורי ותתן לנו.....
קיד ביאורי יעלה ויבוא.....
קיה ביאורי חתימת ברכת קדושת היום.....

תפילת מוסף

- קמו ביאורי ומפני חטאינו.....
קסט ביאורי עלינו לשבח.....
קפח ביאורי על כן נקוה.....

רה	פסוקי מלכויות	ביאורי
רנא	חתימת מלכויות	ביאורי
רנב	פתיחה לברכת זכרונות	
רנה	ברכת זכרונות	ביאורי
רצה	פסוקי זכרונות	ביאורי
שכה	חתימת זכרונות	ביאורי
שמו	פתיחה לברכת שופרות	
שנב	ברכת שופרות	ביאורי
שסח	פסוקי שופרות	ביאורי
תכ	חתימת שופרות	ביאורי

קונטרס תפילה למשה - סדר תפילות ר"ה עם ביאור קצר

דבר העורכים

הַזֶּה מֵה שִׁיאֲמָרוּ, הַבֵּינִים מֵה שִׁיִּדְבְּרוּ,
הַשִּׁיבִים מֵה שִׁישְׁאָלוּ, יִדְעִם אִיךָ יִפְאָרוּ

זכינו אשתקד להוציא לאור עולם את הספר הנכבד "שערי הזמנים - ראש השנה", בו העמדנו בסייעתא דשמיא את סדר עבודת ראש השנה, הכולל: המלכת ה' עלינו, יראת המשפט, עבודת השופר, אמירת מלכויות זכרונות ושופרות, עפ"י שיחותיו של מורינו המשגיח הגה"צ רבי אֵלִיהוּ אֵלִיעֶזֶר דַּסְלָר שליט"א.

כמובן שנצרכת עבודה גדולה ומקיפה להתכונן כראוי לכל החלקים הללו, אך מלבד כל זה יש ענין נוסף הראוי לתת עליו את הדעת, כפי שמעורר המשגיח שליט"א בדבריו, והוא להתכונן לתפילות המיוחדות של ראש השנה, לדעת ולהבין את המשמעות הנכונה שלהם, הן בפשוטן של התיבות, והן בלקח המוסרי שעלינו להפנים ולהתעורר באמירתם. ובפרט, שהתפילות הנפלאות הללו ממלאות את רוב זמנינו בימי ראש השנה.

בהתאם לזאת, בחודש הרחמים והסליחות נוהג מורינו המשגיח להקדיש את וועדי ביאורי תפילה*, ללימוד תפילות הימים הנוראים. דא עקא, שמקוצר הזמן לא ניתן להקיף בוועדים אלו אלא מעט מזעיר. והנה לפני כמה שנים ניגש חד מן חבריא, ה"ה ידידינו הרב אברהם ראובן אייזנברגר שליט"א, להו"כ המשגיח שליט"א, והציע לסדר קביעות שבועית למשך כל ימות השנה, בה ילמד המשגיח את תפילות הימים הנוראים.

ואכן מורינו המשגיח נאות לבקשתו, וכך במשך שנתיים ימים התקיימה מסגרת שבועית בה לימד המשגיח את כל תפילת ראש השנה, ביאורי המילות עם מלוא ההיקף. [תחילה לימד המשגיח את ה'מלכויות זכרונות ושופרות' שהם מקצוע רחב ידים, ובהם תלויה עיקר עבודת היום, ולאחר מכן שב ללמד את שאר חלקי התפילה].

והנה ידידינו הנ"ל הגדיל לעשות, והעלה על הכתב את תוכן הדברים, ועל ידו החל להתרקם החיבור שלפנינו, בו ימצא המעיין הרחבה על כל

---

* מהם נדפסו סידרת וועדים על פסוקי דזמרה, בקובץ 'בית חיינו' חלק שישי עמ' רמא-סג.

תיבה ותיבה מתוך דברי המפרשים, הן ממפרשי הפשט והן מבעלי המוסר, הן המצויים במקומם והן ממקומות שונים, בתוספת דברי עיון והעמקה.

מורינו שליט"א הבהיר כמה וכמה פעמים, כי לא באו הדברים כאן ללקט כרוכלא כל דברי המפרשים, אשר בדרך כלל מצויים בהם מהלכים שונים כל אחד לפי דרכו, ותפסת מרובה לא תפסת. אלא היו שלושה גורמים עיקריים שעמדו בבחירת הפירוש מתוך הפירושים השונים: א] מה שמתיישב על הלב בביאור המילים וקישורן; ב] מה שמעורר את הלב להתבוננות מוסרית; ג] פירוש יפה השובה את הלב ומעורר את הכוונה. והמשותף לשלושתם הוא, שהמטרה שצריכה לעמוד לנגד עינינו היא, מה שירומם יותר את ה'עבודה שבלב', שזוהי השאיפה של כל הבא להכנס בשערי התפילה.

ומפני כך, הוסיף מורינו שליט"א, אין מטרת הדברים לקבוע מסמרות בביאור הענין, אלא התכלית היא לפתוח העיניים ולגלות עד כמה אור חדש מתווסף למתבונן בתיבות התפילה, ובכך להביא את המתפלל להתבוננות והעמקה עצמית.

זאת ועוד, עקב התקופה הארוכה בה נלמדו קטעי התפילות, ימצאו לפעמים גוונים שונים באופן ההתמקדות על תיבות התפילה, כשלפעמים ניתן דגש יותר למשמעויות השונות של מילות דומות שבאו בכפילות, ולפעמים נתבארה פיסקא שלימה עפ"י מפרש אחד בלבד, וכיוצ"ב. ולא נצרכה אלא להודיע וללמד העומק האין-סופי הגנוז בתיבות שקבעו לנו אנשי כנסת הגדולה.

והנה היות וכאמור, ה'מלכויות זכרונות ושופרות' הם עיקר עבודת היום, והם נלמדו תחילה במסגרת הוועדים, ואף נכתבו על ידינו ראשונה, לכן המלצתנו היא להקדים את הלימוד בביאורי ברכות אלו, בהם הושקע כאן עיון רב ומקיף, ומתוך כך להתקדם אל שאר חלקי התפילה.

נציין בזאת, כי ספר זה שונה בעריכתו משאר הספרים שהוצאנו עד כה. כי את הספרים הקודמים ערכנו הדברים מתוך שיחות שנאמרו ונשנו במשך שנים רבות, ואף נמצאו בידינו ההקלטות, אך לעומת זאת ספר זה נערך אך ורק על פי הכת"י של התלמיד הנ"ל, שסיכם לעצמו בקצרה את הנקודות שנאמרו, ונקודות אור אלו היוו את הבסיס וההתחלה לכתיבת הביאור. כתיבת הביאור עצמה נעשתה תוך עיון והעמקה במקורות, על פי

הבנתו של הכותב. ואם כי מורינו שליט"א השית עינו על כל הדברים, עדיין יתכן שיש מה להוסיף ולשפר. אולם, אמרנו בל נמנע טוב מבעליו, ומן הזהירות שלא תרבה להיזהר. ומי שיש לו הערות והארות נשמח מאד לקבלם ולתקן את הטעון תיקון במהדורות הבאות אי"ה.

נוסיף בזאת, כי לדעתנו, ביאורים אלו מלבד התועלת העצמית שבהם, להוסיף התבוננות והעמקה במילות התפילה של ראש השנה, ועל ידי זה להגביה ולרומם את כל עבודת היום, מלבד זה הם מהווים מורה דרך למבקשי ה', כיצד לגשת למקצוע זה של ביאורי התפילה בדרך העיון הישיבתית, ולהעמיק בהם ממש כמו בסוגיות הש"ס, מתוך עיון מקיף בראשונים ובאחרונים, במדרשי חז"ל ובמפרשי המקראות, ואף בסוגיות הש"ס. הלומד בספר זה יראה איזה היקף עצום של ידיעות בכל חלקי התורה נדרש כדי להבין פיסקא אחת בתפילה, וכמה עומק כלול בכל מילה ומילה.

תוך כדי מלאכת הקודש, הורגש צורך להגיש לפני המעיינים גם ביאור באופן קצר ותמציתי, כדי שיוכלו קודם התפילה לשוב ולשנן בקצרה את העומד לפניהם. וסידרנו בסוף הספר **קונטרס 'הביאור הקצר'**, המכיל את כל מילות התפילה, כשלאחר כל תיבה או משפט, בא ביאור בשני חלקים, ביאור הענין וביאור המילים. כשביאור הענין מתמקד בתוכן עצמו, וביאור המילים מוסיף כיצד הענין מתבאר ומתקשר במילות התפילה. פרטים אודותיו, ראה בראשו.

בעומדנו עתה בזמן מגיפה עולמית, אשר בדברו משנה עיתים, ואין איתנו יודע מה ילד יום, אין בידינו אלא להתחזק בעבודה שבלב זו תפילה, בלבב שלם, ולצאת בעקבות רבינו הגדול רבי עקיבא איגר זיע"א, שכאשר פרצה בימיו מגיפת החולירע, עמד ותיקן לקהל עדתו כי בימים הנוראים 'בעלי התפילות יאמרו את התפילות מילה במילה, ויטעימוה ברגש ובכוונה, רק לא יאריכו בניגונים ובחזנות כלל וכלל'.

יהיו לרצון אמרי פינו והגיון ליבנו לפניך. אכ"ר.

הכו"ח, שלהי תמוז התש"פ

ידיעות נכבדות

מיום שחרב בית המקדש, אין הקב"ה משפיע טוב לישראל אלא בזכות התפילה.

(רוקח)

☆☆☆

ראוי לך להתחיל בעת חוזק שכלך והכרתך, לעיין... בתפילות ובתשבחות, להסתכל במילותן ומגמת עניניהן, כדי שבעת שתדבר בהן לפני אלוֹקִיךָ, תהיה יודע מה שמוציא לשונך מן המילות ומה שמבקש ליבך בענין. ואל תנהג בכל זה כמנהג ימי הנערות, שתאמר מן המילות בלשונך מה שיזדמן לך ועל איזה דרך שיזדמן, ואינך יודע הענין. (חובת הלבבות)

☆

כמה פעמים אמרתי שבהגיע ימי אלול מחוייב כל אדם ללמוד פירוש המילות. ואמרו על הגאון הב"ח ז"ל שהיה קובע בכל אלול ללמוד דף אחד מן המחזור. ועכ"פ תפילות י"ח, שהם זכרונות מלכות שופרות, מחוייבים לידע פירוש המילות, והיאך יעלה על לב שידבר לפני מלך ולא ידע מה יאמר.

(דרשות רבי ידידיה טיאה ווייל)

☆

בהיותי אב"ד ור"מ בק"ק פרנקפורט, תיקנתי תיקון גדול לכל בני חבורת קדישא, שימצאו אסופות אסופות שילמדו התפילות מראשית השנה עד אחרית השנה ופיוטים וסליחות בפירוש אמרים, פירוש המילות לפחות, כדי שלא יצפצפו כעופות המהגים ומצפצפים, ואז יעלה התפילה לאֵל נורא עלילה. ואשרי איש שישמע לדברי, ויראה ויבין וישכיל שפירוש התפילות יהיה שגור בפיו. ומי שאין לו לב להבין מעצמו, ישכור לו רבי אחד שילמד עימו הסידור והיוצרות וסליחות, כדי שידע לכוון התפילה לעלות במסילה.

ומצוה גוררת מצוה. אם יודע האדם מה שמדבר, על ידי זה יתעורר הלב ויוריד דמעות, וזהו מעלה גדולה לתפילה כשבוכה בעת שמתפלל.

(ווי העמודים, לבנו של השל"ה)

☆

ראוי להתעורר, שיורגלו להשים לב להבין [הפיוטים] שאומרים בפיהם, ושילמד אחד עם רבים מהמון העם איזה ימים מקודם, או לאמרם בביתו אחר התפילה ולעיין בהם דרך לימוד ולא לצפצף כעגור.

(שו"ת זכר יהוסף)

☆

המשגיח רבי נתן וכטפויגל היה מזהיר, שהאדם לא יפול לתוך ראש השנה, אלא לקחת מחזור לפני ר"ה ולהתרגל לתפילה, להתבונן בתפילות היום, להבין את פירוש המילות, וכך מקבלים שייכות לדברים.

(לקט רשימות)

☆

רבינו [הגרש"ז אויערבאך] חינך בתוך ביתו שילמדו ביאור התפילה, ואף למד בעצמו עם בניו בילדותם בהפסקה שבין קבלת שבת לתפלת ערבית את ביאורי המלים שבתפילה. ותקופה מסויימת אף קבע שיעור מיוחד מידי ליל שבת אחר הסעודה ללמוד לפני זוגתו הרבנית הצדקנית ע"ה ובני הבית את ביאורי התפילה.

(הליכות שלמה, תפילה)

☆☆☆

כל התפילות לכל ימי שנה תלויות בתפילת הימים הנוראים, כמו שאמרו כת הקודמים בביאור התחנון "קבל צלותין ובעותין בעידן עקתין", כי להיות הימים האלה ימי רצון, אנו מתחננים עתה שיקבל מאיתנו גם תפילות שאר הימים אף אם אין הימים רצויים. ויועיל לנו עתה תפילה זו, למה שנתפלל אף בשאר הימים לעיתות בצרה, שיעלו לרצון כתפילת ימי הרצון.

(חמדת ימים)

☆

להיות תפילות הימים האלו משונות בנוסחאות ובעניינם, צריך לכון בהם יותר מן הראוי...

ולענין קריאתו בסדור, הכל לפי מה שהוא אדם. אם הוא יכול לכון שלא בקריאת כתב ושגורה תפילתו בפיו כראוי ומכוין במילותיו ואינו פונה ליבו ומחשבותיו אנה ואנה, טוב לו שיחבק זרועותיו זה על זה ויעמוד ביראה ואימה כעבד לפני אדוניו, אז טוב לו.

ואם יש לו איזה מונע מהתפלל על פה, או שאין תפילתו שגורה בפיו כל כך, ובכן נטרד במחשבתו ונכשל בכוונתו, יקח סידור בידי ויהיו עיניו פתוחות להביט בו ואזניו קשובות לשמוע מילותיו ויכין ליבו לכון כל מה שמוציא בשפתיו ואין חשש בכך. וכן נוהגין רוב העולם להתפלל אלו הימים מתוך הסידור, עם היות שהדרך הראשון נראה לי יותר נכון למי שיכוין בו.

(סדר היום)

☆

זיכני החונן לחיים וזכיתי [בימי חוליי] להתפלל כל התפילות בר"ה ויוה"כ בציבור. וזה לי לשמחה גדולה. איך לא ישמח האדם בהם, כי גם

אינו יהודי המבין כשיתבונן בהם יאמר: כי רוח אלוקים מרחפת בם, ומה נאמר אנחנו נוחלי התורה מורשה לנו?!

(כתבי הסבא מקלם)

☆

על הערך המיוחד של יום ראש השנה, תראינה לנו התפילות הנפלאות שקבעו לנו חכמינו ליום הזה. תפילות נשגבות ונאדרות בקודש, שאין ערוך להן ואין דומה להן בנועם וביופי וברוח השירה והאמונה, בנצחון הצדק השפוך עליהן. אין בתפלותינו הקדושות ביום הזה, אף לא תלונה חרישית על כל תלאותינו, ואף לא ביטוי קל של קצף ומחאה נגד שונאינו בנפש הקמים עלינו בכל דור ודור לכלותנו, כי אם הבעת שאיפה אחת כללית, שאיפה למלכות שמים עלי ארץ, שאיפה להעברת ממשלת זדון מן הארץ ולנצחון האמת על השקר והצדק, על הרָשע, שאיפה לאורה של תורה ולשלום כללי עלי תבל.

(עקבי יצחק, לרבי יצחק קוסובסקי)

☆☆☆

המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל כשבא מגרמניה לישיבת מיר, ראה איך שהמשגיח רבי ירוחם זי"ע עומד בתפילת העמידה בראש השנה שעות רבות. הוא סיפר, הייתי חצוף וניגשתי למשגיח ושאלתי: מדוע לוקחת התפילה כ"כ הרבה זמן? ענה לי רבי ירוחם: דע לך כי להגיד את המילים 'ושמך נורא על כל מה שבראת' יכול לקחת יום שלם.

(רש"ת)

☆

ישנם שמאריכים מאד בתפילות הימים הנוראים, משום שבמהלך התפילה הם מעיינים בספרים שמבארים את פירוש המילות, אך צריך לדעת שמהותה של התפילה היא דיבור עם הקב"ה. תפילה אינה שעת לימוד ואת פירוש המילים צריך ללמוד לפני התפילה.

(עבודת הימים הנוראים, לרבי דוב יפה)

☆

שמעתי מרבינו [הגר"ח מוולוז'ין] שהניגונים בימים נוראים נשתרבבו מחמת הכוונות, ובמקום שיש שם כוונות רבות שאי אפשר בשום אופן לכוונם בעוד שהוא מדבר, מאריך בניגונים. ובעוד שהוא מאריך בניגונים היה הבעל תפילה מכוון הכוונות. וראיה לדבר שבמקום שיש כוונות רבות, שם מאריכין יותר בניגונים, כמו בפתיחת שמונה עשרה ובקדישים.

(רבי יוסף זונדל סלנטר)

☆

אף אמנם שניגוני ראש השנה הם קבלה בידינו, ומקובל שהם מהמהרי"ל זצ"ל, אבל כל זה כאשר הם באים יחד עם התפילה, ומרגישים בניגון את נשמת התפילה, ובכהאי גוונא אף הניגון וההקדמה שלפני התפילה והקדיש הוא כבר מקבל את החשיבות של התפילה וכולו קדוש, אבל אם ח"ו הניגון נעשה לעיקר, כל התפילה נהפכת לניגון בעלמא ח"ו.

(טוב דעת, לרבי זלמן רוטברג)

"היום הרת עולם" - צריך לומר אותו בכובד ראש והכנעה, שיכמרו רחמי א"ל עליו ויהפך בזכותו. ובהיות שצריך האדם לשבר עצמו ורוחו ונשמתו בזמן התקיעה, תיקנו לומר זה הענין שהוא מביא את האדם להכנעה גדולה, בהזכירו יום עמידת דין ומצבה ואינו יודע איך יפול דבר. ונהגו לומר אותו בנחת ובזמרה, כדי שיתמתקו הדברים בפיו, ויכוין בהם, כדי שישבר את לבו מתוך כך.

(סדר היום)

כשש"ץ אחד בישיבה בימים הנוראים רצה להפסיק מלעבור לפני העמוד, והיה חשש שקבוצת בחורים תעזוב עקב כך מלהתפלל בישיבה, ניסה רבינו בעל הקה"י לשדל את הש"ץ שלא יעזוב. ונימק זאת: כל היראת שמים שיש לבחורים כל השנה זהו מהתפילות שמתפללים בישיבה בימים הנוראים, ואם יתפללו באיזה ביהכנ"ס מי יודע מה יצא מזה!?

(תולדות יעקב)

מנהג של ישראל תורה הוא, במה שהולכים על מים ואומרים: תשליך במצולות ים כל חטאתינו. להיות כי מן מצולות ים ניכר ענין בריאת העולם... לראות אשר שם חול גבול לים ואמר עד פה תבוא ולא תוסף. ולכן אנו הולכים על המים בראש השנה שהוא יום הדין לשום כל אחד על נפשו ענין בריאת העולם ושהשם ית' מלך הארץ.

ועל זה נאמר "תשליך במצולות ים כל חטאתם", כי באמת המתבונן בענין מצולות ים ומכיר שהעולם מחודש, עי"ז עומד על מציאות השם ית', ומתחרט עי"ז על כל עוונותיו, וחטאיו נמחלים. ועל דרך זה נשלכים החטאים במצולות הים. והוא מבואר למשכיל.

(תורת העולה לרמ"א)

שערי התפילות

ראש השנה

הביאור הארוך

פתיחה

עבודת התפילות בראש השנה

■ כח התפילות של ראש השנה

נעים זמירות ישראל בסיום מזמור "תפילה לעני" (תהלים קב, יח-ט), משבח את הקב"ה ואומר "פָּנָה אֶל תְּפִילַת הָעֲרֵעַר וְלֹא בָּזָה אֶת תְּפִילָתוֹ, תִּכְתֵּב זֹאת לְדוֹר אַחֲרֹן וְעַם נִבְרָא יִהְיֶה לָּהּ". כלומר, שהקב"ה שומע תפילת כל פה, בכל מצב ובכל דרגה שהיא.

והנה על המילה "ערער" המוזכרת כאן, מצינו במפרשים כמה לשונות, שכולם משלימים זה את זה, וכדלהלן: א] אדם שצועק לקב"ה (רש"י). ב] אדם יחידי ובודד (תרגום ואב"ע). ג] המנוער ומשולל מכל זכות (עי' בינה לעיתים דרוש סב). ועל אדם זה הצועק לקב"ה מתוך בדידות מוחלטת, ללא שום כח ועזרה, ללא שום משען, ללא שום זכות שתעמוד לו, אומר לנו הפסוק שהקב"ה פונה אל תפילתו ואינו מזלזל בה.

באים חז"ל ודורשים (עי' שוח"ט וילקוט שם) שפסוק זה נאמר על התפילות שלנו שאנו עומדים וצועקים לפני ה' בראש השנה ויום הכיפורים, שהקב"ה כביכול פונה מכל עסקיו ושומע אותם באופן מיוחד, וכפי שאנו מבקשים בתפילות של ימים אלו: פָּנָה נָא וְעֲסֹק בְּטוֹבַת מְשַׁחֲרִיךְ דָּוִד וּמַעֲוֹדָדִי...

וממשיכים שם חז"ל ואומרים כי למשקל של התפילות הללו יש כח כל כך גדול, עד כי הינם נכללים באותה שורה יחד עם 'נביא', 'כהן', 'בית המקדש'! כפי שהמדרש מבאר את המשך הפסוק האומר "תכתב זאת לדור אחרון", אלו דורות שאין להם לא נביא [שתפקידו היה לרומם את העם ולהורות להם את דרכם בעבודת ה' לפי שורש נשמתם^ג] ולא כהן ולא בית

א. עפ"י רש"י ויקרא כו, ט; קהלת ב, יב; ע"ש.

ב. כמש"כ בביאור הגר"א משלי טז, ד.

המקדש שיכפר עליהם [שכתוצאה מכך היתה באה לישראל הצלה גם מכל הקטרגים ומן כל היסורים למיניהם], אלא תפילה אחת שנשתיירה להם שהם מתפללים בראש השנה ויום הכיפורים, ולא תבזה אותה מהם.

בוודאי לתפילה יש כח עצום לפעול ולהשיג גם בשאר ימות השנה, עד כדי כך שהספורנו כותב (בראשית יח, יב) שאין כל חידוש ופלא שיזכה אדם להחיות מתים ע"י כח תפילתו!¹ אבל כאן מלמדים אותנו שהתפילות של ראש השנה ויוה"כ כוחן גדול הרבה יותר מהתפילות הרגילות שביום-יום, וניתן להשיג על ידן את אותן ההשפעות שהיו משיגים בעבר באמצעות הנביאים, הכהנים-גדולים ובית המקדש!

■ ע"י תפילות ר"ה - זוכים לחיים חדשים

ועוד דרשו חז"ל (שם):

וכי עדיין אומה עתידה להבראות שהוא אומר "ועם נברא"? רבנן אמרי אלו הדורות שהן כמתים במעשיהן, ובאין ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכיפורים ואתה בורא אותן בריה חדשה.

כידוע ההגדרה להבחין בין 'חי' ל'מת' היא בכח ההרגש, שהחי יכול להרגיש ולחוש ואילו המת אינו מרגיש מאומה. וממילא, כפי מה שההרגשות של האדם פועלות יותר, כך הוא נחשב יותר 'חי'. וכך אנו אומרים בתפילה: "וכל החיים יודוך סלה", היינו אלו שההרגשות שלהם פועלות כראוי והם מסוגלים להרגיש את ההודאה ולא רק לומר מילים של הודאה².

ג. ח"ל על הפס' 'ותצחק שרה בקרבה': שחשבה שהיה דבר המלאך ברכת נביא בלבד... וחשבה שלא יושג זה בוקנים בברכת שום נביא. כי אמנם להשיב הבחרות אחר הזקנה הרי הוא כתחיית המתים שלא תהיה זולתי במצות הא"ל פרטית או בתפילה משגת חן מאיתו. וראה עוד בשערי הזמנים - אלול עמ' קפח.

ד. ע' שבת (יג, ב): אין שוטה נפגע... ואין בשר המת מרגיש באיזמל. ועד"ז ברמב"ם בהלכות דעות (א, ד) בתו"ד: ולא כמת שאינו מרגיש. וע"ע בבית קלם - אמונה ומידות (עמ' קסט): כל חי מרגיש, וזה תוארו, ואם אין, נפל תואר חי ממנו, והרי הוא כמת ממש. וראה גם בשערי הזמנים - אלול עמ' קפב-ג.

ה. ראה בשערי הזמנים - חנוכה עמ' פ.

ולכן מצינו שסומא נחשב כמת (נדרים סד, ב), וזאת מפני שכח הראייה תופס חלק עיקרי בהתפתחות ההרגשות של האדם, וכאשר נחסר אצלו כח הראייה, והוא מנותק במידה מסויימת מהעולם שמסביבו, זה פוגע בכל מערכת ההרגשות שלו, עד שביחס לשאר בני אדם הוא נחשב כמת. כי למרות שהוא אוכל ושותה ונושם ואפילו חושב, אבל מאחר שעוצמת ההרגשות שלו פחותה משל שאר בני אדם, החילוק בינו לביןם הוא כל כך גדול כמו החילוק בין חי למת!

וזהו עומק דבריו של רבינו הגר"ס זצ"ל (אור ישראל איגרת י): לומד המוסר חי חי יקרא, בגדרו כל חי - מרגיש, לשום ללב לידע חסרונותיו להשתוקק לתיקונם. דהיינו שעל ידי לימוד המוסר האדם מחייה את ההרגשות שלו, ומתחיל לשים לב ולראות ולהבחין בדברים שלפני כן לא הבחין ולא הרגיש כלל.

וכאן באים חז"ל ומגדירים לנו שיש דורות שהם כ'מתים' במעשיהם. כלומר, יתכן והם משתדלים לקיים את כל המצוות בדקדוק ואפילו בהידור, אבל המעשים הם יבשים בלי לחלוחית. 'מעשים מתים'. אדם מניח תפילין, לובש ציצית, מברך ברכת המזון. אין ספק שהוא יצא ידי חובה, וקיים מצוות דאורייתא שאין קץ ואין ציור למתן שכר. אבל האם הם השאירו עליו איזשהו רושם? האם הוא יודע שתכלית המעשים כדי לקרב אותו לבורא ית'? האם כשהניח תפילין הוא התחייב לעצמו לשעבד את כל כוחותיו לעבודת ה'? האם כשהוא מעוטף בציצית הוא מתבונן מפעם לפעם כי חוטי הציצית הקשורים בבגדיו מבקשים להזכיר לו את כל מצוות ה'? האם הקבלת עול מלכות שמים של קריאת שמע משפיעה עליו להתגבר לכל הפחות בנסיון כל דהו? האם כשהוא מברך ברכת המזון אחר סעודתו הוא מרגיש תוך כדי דיבורו את ההודאה העצומה הכלולה בה על כל אותם חלקים שהוא מזכיר ומפרט בפיו - יציאת מצרים, ארץ ישראל, ברית, תורה, חיים, מזון...

וכלפי דורות אלו באים חז"ל ואומרים לנו שעל ידי התפילות של הימים הקדושים הבאים לקראתנו, יש לנו תקווה לזכות לבחינה של תחיית המתים!

1. וראה עוד בשערי הזמנים - פסח עמ' תקפא ובמה שצוין שם.

להיות 'אדם חדש' עם חיות פנימית מחודשת, כוחות חדשים, רצון חדש, וכלשון חז"ל: בריה חדשה!^ז

■ החובה להתבונן בפירושי התפילות ועניינן

והנה יש סימן שלם בשו"ע אורח חיים (סי' ק) שהכותרת שלו היא: תפילת המועד צריך לסדר. ושם פוסק השו"ע הלכה למעשה שבתפילות של מועדות ושל ראשי חודשים צריך להסדיר תפילתו קודם שיתפלל. ואמנם הרמ"א הוסיף שאם מתפלל מתוך הסידור אינו צריך להסדיר תפילתו מקודם. אבל כבר העתיק המשנה ברורה (סק"ג) את דברי הט"ז שכותב על זה בזה"ל: ותפילות ופיוטים שחמור [-שקשה] פירושם, צריך להסדיר תחילה, ולא מהני [שמתפלל מתוך] ספר.

ומעתה כשעומדים אנו לפני תפילות כאלו שעל ידם אנו מקוים לזכות בדין, כאשר כל חיינו תלויים ועומדים על כף המאזנים, ולא עוד אלא שגילו לנו חז"ל ברוח קדשם שעל ידי התפילות האלו יש בכוחנו להשיג כל כך הרבה, ולחדש את כל המציאות שלנו בבחינה של תחיית המתים ממש, כמה זה מחייב אותנו להסדיר את התפילות מקודם ולהתבונן מה אנו הולכים לומר בתפילות אלו.

וכשאנו ניגשים ללמוד את התפילות של ראש השנה, ובעיקר את פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות, ראשית עלינו לברר לעצמנו מהי התכלית שעלינו להשיג מהן, ומהו התוכן הפנימי שעלינו למצוא בהן. שהרי אם חז"ל אומרים לנו שיש בתפילות אלו כוחות כה עצומים, בוודאי שאין די לזה בהבנת פירוש המילות, אלא נדרשת כאן עבודה פנימית, עבודת הלב. ולשם כך דרושה הכנה רבה והתבוננות מעמיקה ומקיפה.

על פי זה נוכל להבין מה שכתב בדרשות חתם סופר (ז"ך אלול תקצ"ז, ח"ב עמ' סח טור ב) שמה שמצינו בפוסקים שהש"ך והבעל תוקע יפרישו את עצמם

ז. ראה עוד בשערי הזמנים - ר"ה שער שני פרק שיש 'ראש השנה - יום של התחדשות'.

ח. וראה עוד בשערי הזמנים - ר"ה עמ' פו-ז.

שלושה ימים קודם ר"ה בקדושה וטהרה, זה היה בימים קדמונים שהש"ץ הוציא את הרבים ידי חובתם, אך היום שכל אחד יוצא בעצמו ידי חובתו, על כל אחד להפריש עצמו ג' ימים קודם ר"ה ולזכך מחשבותיו לה'!

הנה לפנינו עד כמה היה פשוט אצלם שלא יתכן בשום אופן להיכנס לעבודת התפילות של ראש השנה מבלי הכנה רבתי. ויש להתעורר מזה עד כמה צריך כל אחד ואחד מאיתנו להתקדש לקראת ראש השנה.

ולכן לפני שנתחיל בביאור התפילות עצמן, נשוב ונשנה כאן ענין כללי ויסודי במהות עבודת התפילות של ראש השנה, שביסודו כבר נתבאר בספרנו שערי הזמנים - ר"ה.

■ חובת התשובה בראש השנה

המאירי בר"ה (טז, ב) כותב:

אע"פ שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה, כמו שאמרו ז"ל: שוב יום אחד לפני מיתתך (אבות ב, י), מ"מ בזמן הזה, רצה לומר ראש השנה, ראוי לו להתעורר ביותר. אמרו זכרונם לברכה דרך משל: שלושה ספרים נפתחין בראש השנה, על הרשעים ועל הצדיקים ועל הבינוניים. רצה לומר, שכל אחד ואחד נידון כפי מעשיו כמו שביארנו במשנה, ויתעורר לפשפש במעשיו ולחזור ממה שהוא בידו מן העבירות. והמתרשל בזמן הזה מן התשובה, אין לו חלק בה' אלוקי ישראל! שכל השנה אין ההתעוררות מצוי כל כך, ואף מידת הדין מתייאשת ממנו וממתנת לו עד זמן זה.

פחד פחדים! אדם שמתרשל בראש השנה ואינו מתעורר לשוב בתשובה שלמה, ואפילו אם מתחיל להתחרט ולעשות תשובה אבל הוא מתרשל בזה, אומר עליו המאירי שאין לו חלק בה' אלוקי ישראל! יתכן שיש לו הרבה מעשים טובים והרבה תורה, אבל אם מגיע יום ראש השנה והוא לא תופס את עצמו, הוא לא מנסה להתנתק מההרגלים הלא טובים שנכשל בהם, אז ח"ו אין לו חלק!!

הבה נחשוב על עצמנו, כיצד אנחנו מקיימים את זה למעשה? היכן יש לנו עבודת התשובה בראש השנה? האם בסדר התפילה הממלא לנו את רובו של היום הקדוש יש איזה חלק כל דהו שעוסק ב'תשובה'? הרי המאירי צועק לנו שגם מידת הדין יתכן שהיא ממתינה לאדם בשאר ימות השנה, אולי ב'ראש השנה' הוא יעשה תשובה! וא"כ כשמגיע ראש השנה איפה זה מתבטא אצלנו למעשה?

ואדרבה, הרי תשובה בנויה על חרטה, וידוי, קבלה, שבראש השנה לא מתעסקים בהם כלל, וכפי שכתבו הפוסקים (סי' תקפג ס"ב) שלא להזכיר חטא בתפילות ראש השנה, ואפילו לא לאכול אגוזים בר"ה כי אגוז בגימטריא חטא. ומצד שני, הרי ראש השנה הוא הראשון מעשרת ימי התשובה, וא"כ מוכרח שיש בו ג"כ עבודת התשובה, ולא סתם תשובה אלא תשובה בדרגה גבוהה ביותר. אבל עכ"פ הנה לפנינו שזה לא מתבצע בצורה הרגילה של תשובה. וא"כ שומה עלינו לברר מהי איפוא ה'תשובה' של ראש השנה^ט.

■ תחילת התשובה - חיפוש וחקירה על שורשי המעשים

הנביא ירמיה צועק "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'" (איכה ג, מ). ושמעתי מהג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל לדייק מכאן שכאשר ניגשים לעשות תשובה, ראשית דבר צריך לערוך חיפוש ובדק בית במעשים שלנו. ומדוע צריך לחפש? וכי אדם אינו יודע מה הוא עושה? אלא כנראה שאחרי כל מה שהוא יודע, אם יתחיל לחפש יגלה דברים נוספים שהוא לא ידע...

ואחרי שהוא חיפש ומצא, מגיע שלב נוסף - "ונחקורה". דהנה כל מעשה שהאדם עושה, יש בכוחות נפשו איזשהו שורש פנימי שדחף אותו לעשות את אותו מעשה, ויתכן שאדם עושה פעולה שנראית כגאוה אך שורשה האמיתי הינו עצלות וכד'. ולכן כדי שהשינוי המיוחל יהיה בר קיימא על האדם לחקור היטב מהו השורש של המעשה, כדי לתקן אותו משורשו. אבל אם אינו יודע מהו השורש, גם אם יקבל על עצמו להמנע מהמעשה עצמו, הרי כל זמן שהשורש קיים הוא עלול לגלות את עצמו נכשל בכך שוב ושוב...

ט. וראה עוד בשערי הזמנים - ר"ה עמ' קלט.

אדם חושב לעצמו, זהו! בפעם הבאה אעמוד בנסיון ולא אכשל שוב. אבל הרי בפעם הראשונה גם כן לא רצית לעשות את העבירה, ואעפ"כ נכשלת, ואם כן על סמך מה אתה בטוח שבפעם הבאה זה לא יחזור על עצמו?! אם אתה לא מחפש לדעת מהיכן נובע אצלך הכשלון, הרי רוב הסיכויים שזה כן יקרה שוב ח"ו!

ואחרי החיפוש בדרכיו, ואחרי החקירה בשרשי המעשים, אז שייך להגיע באמת לידי "ונשובה עד ה'" - תשובה אמיתית ומתקיימת.

על פי הקדמה יסודית זו, נוכל להבין היכן ה'תשובה' בראש השנה, וכדלהלן.

■ מלכויות זכרונות ושופרות - חיזוק השורשים

הגמרא בר"ה (לד, ב) אומרת: אמר הקב"ה, אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות. מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבוא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה - בשופר. זוהי איפוא חובתנו ביום זה. לעמוד לפני הקב"ה ולומר מלכויות זכרונות ושופרות.

ובספר העיקרים ביאר לנו את תוכן החיוב הזה, וכך הוא כותב (מאמר ראשון פרק רביעי):

העיקרים הכוללים וההכרחיים לדת האלוקית הם שלושה, והם: מציאות השם, וההשגחה לשכר ועונש, ותורה מן השמים. ואלו השלושה הם אבות לכל העיקרים...

הוא מה שיסדו לנו אנשי כנסת הגדולה בתפילת מוסף של ראש השנה שלש ברכות, שהם מלכויות זכרונות ושופרות, שהם כנגד שלושת עיקרים הללו. להעיר לב האדם כי בהאמנת העיקרים הללו עם סעיפיהם ושרשיהם כפי מה שראוי, יזכה האדם בדינו לפני השם.

י. ראה עוד בשערי הזמנים - י"כ עמ' קמז ועמ' רד.

מלמד אותנו בעל העיקרים, שכל היהדות שלנו מבוססת ובנויה על שלושת היסודות הללו. [גם י"ג עיקרי האמונה של הרמב"ם שאנו רגילים לשננם תמיד, הם הרחבה של שלושה עיקרים אלו]. שלושת יסודות אלו הם הבסיס של כל היידישקייט!

ואע"פ שיסודות אלו ברורים לנו לגמרי, וכל אחד מאיתנו מאמין בהם באופן מלא, ואף מוכן לקפוץ לאש על הכללים הללו, מ"מ לדאבוננו יש הרבה חלקים מהמעשים שלנו שאינם מתאימים להכרות הללו, ועדיין נדרש מאיתנו חיזוק רב כדי להתנהג על פיהם הלכה למעשה בחיי היום-יום. ולשם כך מוכרחים אנו לשנן אותם ולהתבונן בהם ללא הרף.

ולכן תיקנו לנו לומר עשרה פסוקים של מלכויות [כנגד מציאות ה']¹, ועשרה פסוקים של זכרונות [כנגד שכר ועונש]², ועשרה של שופרות [כנגד תורה מן השמים]. ואם תאמר, מדוע נצרכים עשרה פסוקים בכל פעם ולא די בהזכרת פסוק אחד לכל אחד מהיסודות הללו? אלא כי בכל יסוד ויסוד ישנן בחינות ודרגות שונות, ועלינו להתעלות בהם מדרגה לדרגה. וכל פסוק ופסוק מהעשרה פסוקים, מבאר ומחדד אצלנו עוד שלב, עוד הבחנה, וכפי שיתבאר במהלך ספרנו בס"ד"א.

נמצא כי עבודת ראש השנה היא, להתבונן היטב בכל החלקים המתבארים בעשרת הפסוקים, עד כדי שנרגיש אותם כדבר חושי, ועי"ז נחדש בקרבנו רוח טהרה, שתשנה את המבט שלנו שהתגשם במשך השנה, ותבנה את כל תפיסתנו בגישה מרוממת ורוחנית.

ומעתה, אם מחפשים אנו לדעת היכן ה'תשובה' שלנו בראש השנה, הנה לפנינו כי עבודת ה'תשובה' של ראש השנה אינה אמורה לעסוק בפרטי העבירות, אלא היא עוסקת בביסוס עומק השורשים! בראש השנה אנחנו מבססים את כל המבט הפנימי שלנו! על ידי ההתבוננות הנכונה ביסודות האמונה, אנו חוזרים לבהירות בשורשים האמיתיים שלנו, וממילא אנחנו נעשים בריה חדשה. מציאות חדשה לגמרי.

י"א. ראה להלן עמ' שסח, מה שהובא מהעוללות אפרים.

וכשהאדם מחזק אצלו את החיבור הפנימי ואת ההרגשה החושית בעיקרי האמונה, על ידי זה הוא מחליש את הקשר שלו עם כל מעשי החטאים שנכשל, כיון שהשורש של כל החטאים הוא מכך שהאדם אינו חי את האמונה בחוש. אם היינו מרגישים באופן חושי את מציאות ה', השגחתו עלינו, ואת הגילויים של מעמד הר סיני, הרי בוודאי לא היינו חוטאים. וממילא בוודאי זה יביא אותו לסדר את כל דפוסי ההתנהגות שלו שיהיו על הצד היותר טוב.

■ תשובה - לחזור למקומו האמיתי

וכך נמצא בדברי המבי"ט בספרו בית אלוקים (שער התשובה פ"א), שם הוא מגדיר ראשית כל, כי המהות של תשובה היא: התקרבות לה' מהריחוק של החטא. כל חטא יוצר ריחוק של האדם מהקב"ה, ועל ידי התשובה הוא חוזר ומתקרב אל ה'. וזהו הפירוש 'תשובה' - כפשוטו, שהוא שב אל ה'.

ובהמשך דבריו הוא מבאר יותר את מהלך הריחוק שנגרם ע"י החטא. וכך הוא כותב:

כי מי שעומד לפני מלך בשר ודם, אינו עובר על דבריו בעמדו לפניו, אלא אחר שהולך מלפניו.

טבע האדם הוא, שכאשר נכנס אצל מלך בשר ודם או אפילו כשעומד מול איזה אדם נכבד, הוא נזהר יותר, ואינו עושה דברים שהם נגד רצונו.

והא"ל יתברך - מלוא כל הארץ כבודו. ומצד שאין אנו משיגים את כבודו, אנו חוטאים, כאילו לא היתה השכינה בארץ.

אם היינו מרגישים בחוש את השליטה המלאה של הקב"ה בכל הבריאה, ושהוא רואה אותנו בכל רגע, בוודאי לא היינו חוטאים.

והוא כאילו אנו מתרחקים מכבוד שכינתו, שאין אנו משגיחים בשעת החטא היות שכינתו והשגחתו בינינו, בעירורן השכל בשעת החטא, וכאמרם ז"ל: אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות (סוטה ג, א).

זוהי ה'רוח שטות' שיש בכל עשיית חטא, שהאדם לא עירני להרגיש כי לית אתר פנוי מיניה. כאשר הוא חוטא בהכרח שאינו חי עם המציאות האמיתית הלזו! וגם אחרי שהחטא נעשה, כל זמן שהוא לא שב בתשובה, הוא נשאר במצב הזה של עיורון השכל, של ה'רוח שטות'.

ומה קורה כשהאדם עושה תשובה -

וכשהוא שב וניחם על מה שעשה, נותן אל ליבו כי הוא לפני האל יתברך, בהיות כל הארץ מלאה מכבודו, ויבוש ממה שחטא, ובזה נתקרב אליו במחשבתו, שידע שהאל קרוב אליו, ושב ממה שעשה, ועושה רצונו, בהשיגו כי הוא עומד לפניו ויודע מצפונו.

המציאות של תשובה היא כשהאדם מחזיר לעצמו את ההרגשה החושית של קירבת ה'. הוא חי שוב את המציאות האמיתית, שהוא עומד לפני ה', וה' רואה אותו ומשגיח עליו, וממילא הוא רחוק מן החטא^{יב}.

ועל דרך זה נקראו 'רחוק' ו'קרוב' - החוטא והבעל תשובה. ולכך נאמר בענין התשובה לשון 'עד' - "ושבת עד ה' אלוקיך" (דברים ל, ב), "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" (הושע יד, ב), כלומר שוב ממקום שנתרחקת והיה קרוב אליו. כי בכח התשובה מתקרב האדם לאל יתברך מעט מעט, עד שמגיע להשיג להיותו לפני כסא כבודו! וכמו שאמרו: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד דכתיב "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" (יומא פו, א).

■ התשובה ברה"ה - להתחיל לחיות עם המציאות האמיתית

וזוהי ה'תשובה' של ראש השנה. ביום התחדשות הבריאה תפקידנו להמליך את הבורא, ואין לנו לעסוק בתיקון פרטי העבירות, אבל עבודת התשובה היא להשיב את ה'גברא' עצמו שכל כך נתרחק מלהכיר ולחוש את המציאות האמיתית. וזאת, ע"י החשיבה וההתבוננות החוזרת ונשנית בכל

---

^{יב}. והשווה ללשון השערי תשובה (שער ב אות א): "...כי תזכור את בוראך, ודיה לך זכרו למשיב נפש מדרכי תולדות גוש עפר. דהיינו שרצונות האדם הבאים מפני שיסודו מגוש עפר, כולם יחלפו כאשר יחיה בעצמו את זכירת הבורא.

התפילות והפיוטים, והציור החושי של ה"אין עוד מלבדו", עם כל החלקים שיש בזה וכל הפרטים הנכללים בזה, וכפי שמתבאר היטב בפסוקי המלכויות, הזכרונות והשופרות. על ידי זה אנחנו מחזירים את עצמנו מהריחוק שהיינו בו, להיות 'קרובים' לקב"ה, דהיינו 'לחיות' את המציאות האמיתית!

וזה לשון רבי יונתן אייבשיץ ביערות דבש (ח"ב דרוש ה):

עיקר והתחלה לכל, הוא טהרת הלב... כי הלב הוא חיות וקיום כל הגוף, וממנו הולכים הדמים ורוח חיינו על העורקים ודופקים... והנה ראש השנה הוא נגד הלב, ובו ביום תלוי טהרת הלב... ואמרו "אני ישינה וליבי ער" (שה"ש ה, ב) - זה ראש השנה, שאני ישנה מן מצוות ה' אבל לבבי ער, כי לבבות בני ישראל זכים ונקיים לה'.

כלומר, בראש השנה עדיין יתכן שהאדם נחשב ישן ביחס למעשים שלו, כי הוא עדיין לא עוסק בתיקון של עצם המעשים, אבל העבודה של יום זה היא להשיב את הבסיס על כנו. לטהר את הלב שהוא השורש של הכל, ולהעמידו על תיקונו".

■ התשובה בר"ה - מכח התפילות

נמצא איפוא, כי לתפילות של ראש השנה בכלל, ולפסוקי המלכויות זכרונות ושופרות בפרט, יש תפקיד מרכזי ביותר בעיקר עבודת היום, שהוא ה'תשובה' שלנו אל ה'. בראש השנה אנו עומדים רוב היום בתפילה, מתוך שאיפה לחדש בקרבנו את הקשר הפנימי עם הבורא עולם, שנרגיש את השגחתו עלינו באופן חושי, והתשובה שלנו תהיה עד ה', ועד בכלל. ואם ח"ו התפילות יחטיאו את מטרותן ולא יביאו אותנו להרגיש עומדים לפני ה', אזי עלולים להיות בכלל מה שנאמר שהמתרשל ביום זה מן התשובה, אין לו חלק בה' אלוקי ישראל! רחמנא ליצול.

ומעתה, כמה נחוץ עבורנו להגיע מוכנים לתפילות של ראש השנה, להכיר את המשמעות שלהם, ואת העומק לפנים מעומק שבהם. כי רק באופן כזה

יג. וראה להלן עמ' מח, מה שהובא מסידור מגיד צדק.

נוכל בעת עומדנו בתפילת ראש השנה לפני השי"ת, הן בתפילות היחיד והן בחזרת הש"ץ, להביע את המילים מעומק הלב, ולהחיות בקרבנו את המציאות האמיתית המתבררת מתוככי פסוקי התפילה, מזמורה ופיוטיה.

■ תפילות ראש השנה - הדרך לזכות בדין

עד כה עסקנו בחשיבות תפילות היום, מצד שעל ידן אנו בונים את העולם הרוחני שלנו מחדש, ואנו נעשים בריה חדשה. אך ישנה בחינה נוספת בתפילות היום שאף היא מצריכה הכנה רבתי, וכדלהלן.

מושרשים אנו, כי כל חיינו וצרכינו הקיומיים תלויים ועומדים ביום ראש השנה על כף המאזניים. ומפני כך אף יסד לנו מרנא הגרי"ס, שאין לנו בדרגתנו לייחד את תפילות יום זה אך ורק לבקשות על כבוד שמים וגילוי מלכותו יתברך בעולם, אלא עלינו לשפוך שיח עד כלות הנפש בבקשות מפורטות היטב על כל הצטרפויותינו ומשאלותינו בדברים הגשמיים¹.

על כל פנים, פשוט וברור כי לתפילות היום ישנה השפעה מרובה על כל עבודת היום של ראש השנה ועל הזכייה בדין. וכשנתבונן מעט, נבין מיד עד כמה עלינו להשקיע עמל ומחשבה רבה בדבר זה שהנשמה תלויה בו, וכדלהלן.

■ עבודת היום - תפילה לפני ה'

מדברי הסוגיא בר"ה (טז, א) למדנו, שבכדי שנוכל לזכות לגידולי תבואה מבורכים, נתנה לנו התורה לקיים בתבואה מצוה מיוחדת בזמן שדנים על כך בשמים, והיא מצות הקרבת עומר בבית המקדש בזמן הפסח. וכן בשאר זמני הדין על צרכי האדם, כגון מים ופירות האילן, ניתנו לנו בהם מצוות מיוחדות שעל ידן נזכה בדין עליהם. ואילו בראש השנה שהדין הוא על האדם עצמו, שהוא עיקר ותכלית כל הבריאה, העצה שנתן לנו הקב"ה כדי לזכות בדין היא: אִמְרו לפני... - שזהו בעומדנו לפני ה' בתפילה. ומבואר מזה שעיקר עבודת היום של ראש השנה היא התפילה, שעל ידה נוכל לזכות בדין.

יד. ראה בשערי הזמנים - ר"ה עמ' קצד.

גם במצות שופר שהיא עיקר מצות היום, והיא הדבר היחיד שנתפרש בתורה על יום נורא זה, באו חז"ל וקבעו שהתקיעה תהיה בשופר כפוף, והמשנ"ב (סי' תקפו סק"ה) מביא שהסכמת רוב הפוסקים היא שמעלת שופר כפוף עדיפה אף ממעלת שופר של איל, כי שופר של איל זהו אמנם מנהג שנהגו כל ישראל מעולם כדי להזכיר זכות עקידת יצחק, אך זהו רק למצוה מן המובחר, אבל שופר כפוף הוא תקנת חכמים גמורה, וכלשון הגמרא (שם כו, ב): מצוה של ראש השנה בכפופין. ומדוע מצוה בכפוף? מביא הטור בשם הירושלמי והעתיקו במשנ"ב (שם), שהוא לסימן כדי שיכפפו ליבם למקום בתפילה! הנה לפנינו כי לקחו חכמים את המצוה דאורייתא של שופר, וקבעו לנו את אופן קיומה המעשי בצורה שתועיל לתפילה שתהיה יותר בהכנעה.

וכן בסוגיא בר"ה (שם) שנחלקו התנאים אם בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, או כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי, ע"ש, ולכאורה היינו מבינים שזוהי שאלה בפני עצמה איך צריכה להיות הצורה של הנהגת האדם בר"ה, אך רש"י (ד"ה כמה דכייף וד"ה כמה דפשיט) בא ומפרש גם את זה על התפילה, דהיינו שנחלקו האם התפילה בר"ה צריכה להיות באופן של כפיפות הדעת, או באופן של רוממות הדעת, ע"ש¹. ועל פי זה קבעו חכמים אם לתקוע בשופר פשוט או כפוף.

מכל זה רואים באופן ברור, כי התפילות הם מרכז כל עבודת היום.

■ הכח של תפילה שלימה

והנה יש עוד סוגיא בר"ה (יח, א), שמלמדת אותנו מהי ההתייחסות בשמים לתפילות שאנו מתפללים. וכך איתא שם:

תניא היה רבי מאיר אומר, שנים שעלו למיטה וחוללין שווה, וכן שנים שעלו לגרדום לידון ודינן שווה, זה יָרַד וזה לא יָרַד, זה ניצל וזה לא ניצל. מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל? -

---

¹ו. וראה מאמר שלם על שתי בחינות אלו, בשיעורי דעת, מאת רבי אברהם יצחק בלוך הי"ד, מהדורה חדשה עמ' רלב.

זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה. מפני מה זה נענה וזה לא נענה? זה התפלל תפילה שלימה - נענה, וזה לא התפלל תפילה שלימה - לא נענה.

רבי מאיר, התנא הקדוש, מאריך ומתאר בפירוט גדול, כיצד שני אנשים הנמצאים באותו מצב בריאותי בדיוק, את שניהם תפסה אותה מחלה מסוכנת רח"ל, וכל המצב מסביב, הרופאים, התרופות, הסיוע, האקלים וכו' וכו', הכל שווה אצל שניהם עד הסוף. וכן שני אלו שנידונו למלכות וכבר נגזר דינם לצאת להורג, אין שום חילוק בין גזר דינו של זה לגזר דינו של זה מצד הסיבות הטבעיות והסיכויים להינצל. ולא עוד, אלא ששניהם עמדו והתפללו לקב"ה שיושיע אותם, ולא היה שום חילוק ביניהם בחיצוניות התפילה. ואעפ"כ תפילתו של זה נתקבלה והוא נושע מצרתו, נתרפא מחוליו, ניצל מגזר הדין; ותפילתו של זה לא נתקבלה, והוא קיפח את חייו רח"ל.

ועל זה שואל רבי מאיר בעצמו, מאחר ששניהם היו בצרה, ושניהם התפללו, ולכאורה אין ביניהם שום חילוק, א"כ מדוע באמת תפילתו של זה נתקבלה ותפילתו של זה לא נתקבלה? במה הוא יותר מיוחס ממנו? האם יש לו זכויות נוספות? והרי הקב"ה שומע תפילת כל פה, ללא שום חילוקים, וכמו שאמרו במדרש (שמו"ר כא, ז):

בשר ודם, אם בא עני לומר דבר לפניו אינו שומע הימנו. אם בא עשיר לומר דבר, מיד הוא שומע ומקבלו. אבל הקב"ה אינו כן, אלא הכל שווין לפניו, הנשים והעבדים, העניים והעשירים. תדע לך, שהרי משה רבן של כל הנביאים כתוב בו מה שכתוב בעני, במשה כתיב "תפילה למשה איש האלוקים", ובעני כתיב "תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו". להודיעך שהכל שווין בתפילה לפני המקום.

וא"כ כשרואים שזה ניצל וזה לא ניצל, מוכרחים לומר שסיבת החילוק היא בתפילה עצמה. כי למרות שלעומד מן הצד היה נראה כי תפילת שניהם שווה, אך באמת זה התפלל תפילה שלימה וזה לא התפלל תפילה שלימה.

ומהי תפילה שלימה? על איזו שלימות מדובר כאן, שהיא הקובעת בסופו של דבר אם התפילה תתקבל או לא? פירש רש"י: נתכוין. כלומר, זה שלא נתקבלה תפילתו, זהו מפני שהיה חסר אצלו בכוונת התפילה. וזה שנתקבלה

תפילתו, זהו מפני שהשקיע יותר מאמץ בכוונה, ובזה השלים את תפילתו שתהיה ראויה להתקבל לפני ה'.

והגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל היה תמה בזה תמיהה עצומה, שהרי מדברים כאן על אדם העומד למות, וכשהוא עומד להתחנן על חייו, וכי שייך שלא יכוון בתפילתו? איזה מחשבות אחרות עלולות לעלות בראשו בשעה כזו...?

אלא ביאר ר' אלה, שלא מדובר כאן רק על התרכזות בפירוש המילות, אלא על כוונה פנימית יותר, שמחזק בליבו את האמונה והתקוה בה', שהוא כל יכול ובידו להושיע אפילו במצב כזה, ומתוך כך הוא אכן מבקש מעומק הלב. ואילו זה שלא נתקבלה תפילתו, זהו מפני שאיננו משוכנע שבכח תפילתו יכול כל המצב להתהפך, ולכן גם כשהוא עומד ומתפלל, הוא לא משקיע בכך את כל מאמצי ליבו, כי סבור הוא שבין כה וכה המצב אבוד ולא ישיג את מבוקשו...^{טז}

למדנו מכאן, שאע"פ שגם תפילה ללא כוונה יש לה דין תפילה, אבל הכח של התפילה להתקבל ולפעול תלוי במידה שהאדם מאמין באמת בכוונה. ולכן כשאינו נשען עליה כדבר בטוח, עלול להיות שהתפילה לא תתקבל, ובקשת האדם לא תיענה.

ואמנם גילו לנו הספרים הקדושים" גילוי נפלא, שאפילו תפילות שהאדם התפלל בלא כוונה, אינן כמאן דליתא ח"ו, אלא ממתיונות בשמים במקום מיוחד, וכאשר האדם זוכה להתפלל פעם אחת בכוונה שלימה ורצויה, מיד מצטרפות ועולות יחד עם תפילה זו, כל אותן התפילות שהתפלל בלא כוונה, ומתקבלות כולן ברצון לפני השי"ת!

ומעתה בעומדנו לפני ראש השנה, שבו כולנו מתאמצים להתפלל תפילה שלימה, כמה עלינו להכין את עצמנו, שהרי אם ננצל את ההזדמנות הזאת ונשקיע מאמץ לכוון כפי יכלתנו בתפילות אלו, על ידי זה נזכה שיעלו לרצון כל התפילות שלא זכינו לכוון בהם כראוי, ויתקבלו לפני ה'! והרי אנו זקוקים

טז. וראה עוד בשערי הזמנים - פסח עמ' שלא.

יז. עי' שערי אורה, לרבי יוסף גיקאטיליה, שער ב; ובקב הישר פ"ה.

לכל כך הרבה רחמים, והנה לפנינו הזדמנות ביום הדין עצמו, להכניס לפני הקב"ה את כל התפילות והבקשות שהתפללנו וביקשנו במשך כל השנה!

[וזה מלבד התיקונים הנוראים הנעשים בעולמות העליונים על ידי התפילות של ראש השנה, וכלשון היסוד ושורש העבודה (שער יא פ"א): מי שיעיין בכתבי האריז"ל בכוונת תפילת ראש השנה, תסמר שערות ראשו מגודל התיקונים בעולמות העליונים הקדושים בתפילות ההם, לכן צריך האדם על כל פנים לכוון היטב בפירוש המילות בהתעוררות ליבו וכו'].

■ המתאמץ לכוון - מעורר בזה את מידת הרחמים

ויש לדעת כי כאשר אדם מתאמץ ומשתדל לכוון את ליבו בתפילה, בזה גופא הוא מעורר עליו את מידת הרחמים, וכמו שביאר מורינו הסבא מקלם זצ"ל (כתבי הסבא - ימים נוראים עמ' כד) שעצם מה שאדם מתגבר וכופה את עצמו לרכז את מחשבותיו במה שמתפלל ולא בדברים אחרים, וגם כאשר המחשבה 'ברחה' לעניינים אחרים, הוא לא מוותר אלא ממשיך להילחם וכופה את עצמו להחזיר את המחשבה, ואף מחפש עצות לזה, על ידי כך הוא זוכה שבמידה שהוא מודד מודדים לו - כשם שכבש מחשבותיו בשעת התפילה, כך יכבשו רחמי הקב"ה את כעסו וידון אותו במידת הרחמים.

ועוד יש לדעת, כי כאשר האדם משתדל לכוון כפי שביכלתו, הרי תפילתו רצויה ונשמעת, גם אם איננה עם כל דרגת הכוונה הנדרשת, וכמו שכותב המבי"ט באיגרת דרך ה' (שער שני פ"ג):

הכוונה בתפילה היא העיקר, וזולתה יראה כגוף בלא נשמה. ועכ"ז לא יחשוב מי שהתפלל בלי כוונת מילה, כמו שמוציא שם שמים לבטלה... כי אי אפשר אפילו לשלמים המכוונים, לכוון בכל הברכות... וכן אנו אומרים בתפילה "שומע תפילת כל פה", ר"ל [אפילו מי] שלא נתכוון אלא שהוציאה בפה לשום חובה לבד, היא נשמעת... והגם, כי כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה, כדכתיב "ולעבדו בכל לבבכם", [מ"מ] כיון שמכוון לצאת בה ידי חובה היא תפילה, אם אינו יכול לכוון יותר. והיכול לכוון, אין תפילתו תפילה רצויה בלי כוונה שלימה.

ובהמשך דבריו הרחיב בעצות מעשיות כיצד יביא האדם את עצמו להתעלות בכוונת התפילה ובברכות. יעו"ש.

■ ההוספות בתפילה - לעורר את הכוונה

והנה בראש השנה ועשי"ת הוסיפו לנו בקשות מיוחדות בתוך השמונה עשרה, וכבר עמדו בזה הראשונים (עי' תוס' ברכות לד, א; ועוד) שהרי הכלל הוא שרק בברכות האמצעיות יש לאדם רשות להוסיף בקשות, ולא בשלש הראשונות ושלש אחרונות שהן ברכות של שבח, וכיצד איפוא קבעו לבקש בקשות בג' ראשונות ואחרונות?

גם המאירי בחיבור התשובה (מאמר שני פ"ב) דן בזה בסברות שונות, ובסוף דבריו כותב שעכ"פ דבר זה ראוי והגון, מפני שימים אלו הם זמן שנדרשת מהאדם כוונה והתעוררות יתירה, ומאחר שטבע האדם להתעורר ע"י חידושים, לכן ראוי להוסיף בתוך הברכות בקשות שהאדם לא רגיל לאומרם בכל השנה, כדי שזה יעורר אצלו את המחשבה והכוונה ביתר שאת.

■ חובת ההכנה קודם ראש השנה

ומעתה, כמה נחוץ עבורנו להשקיע מאמץ בחודש אלול, הן לשנן את המשמעות הפשוטה בתיבות התפילה המיוחדת של הימים הנוראים, והן להתחבר אל העומק לפנים מעומק שבהם. הלוא אם נוציא את ה'מחזור' מהארון רק בערב ראש השנה, בוודאי לא נוכל בעת עומדנו בתפילה לפני השי"ת, הן בתפילות היחיד והן בחזרת הש"ץ, להביע את המילים מעומק הלב, גם אם נבקש להציץ איזו הצצה חטופה בזמן התפילה עצמה באיזה מלקט...

ונעתיק כאן קטע מדרשתו של הג"ר יחזקאל סרנא זצ"ל, ראש ישיבת חברון, בליל ר"ה, כפי שנרשם ע"י אחד מתלמידיו (נדפס בקובץ בית חיינו ח"א

עמ' קז):

חודש אלול צריך להיות החודש ללימוד ה'מחזור'. לראות מהי השקפת הראשונים על סדר התפילה, על מהות התפילה.

תפילה היא מסכת שנתחברה על ידי אנשי כנסת הגדולה [כמה מאות שנים לפני הש"ס!] וצריכה להיות עבודה של 'עיון תפילה' כדי להשיגה כראוי. אפילו העילוי הכי גדול לא יכול במשך רגעי התפילה ללמוד ולעבור על המסכת הזאת.

רק אם ילמד האדם את התפילה קודם ראש השנה, יהיה אפשר לו לעשות תפילה שלימה, ויוכל להכליל את כל ההמלכות של כל הדורות שנמסר לו, ברגעי תפילתו.

וכך נמצא כבר בדברי הפוסקים, שצריך ללמוד את התפילות לפני ראש השנה. וזה לשון המטה אפרים (סי' תקפא ס"ק נח): ראוי לכל אדם לתת לב קודם ראש השנה לסדר לעצמו התפילות והפיוטים וללמוד פירוש הדברים שיהיו שגורים בפיו בראש השנה.

ובסייעתא דשמיא נתחיל בזאת לסדר ביאורי התפילה. וכל איש הירא ורך הלבב, יקבע לו זמן מידי שנה בשנה בימי האלול, להכנס בשערי התפילות, ולעיין מידי יום ביומו בפיסקא אחת או יותר, עד שתעלה בידו התמונה המלאה. אכ"ר.

והנה הברכות הרגילות שבכל יום, לא נכנסנו כאן לבארם באופן פרטני, אבל כדי להבין את המהלך בתוספות שתיקנו לנו בג' ברכות ראשונות, עלינו להקדים את המהלך הכללי בהם.

דהנה בברכה ראשונה קבעו לומר ולבקש "זכרנו לחיים וכו'"; בברכה שניה - "מי כמוך וכו'"; בברכה שלישית - "ובכן תן פחדך וכו'". ובוודאי לא בכדי קבעו כך, וברור שישנה שייכות בין הברכה לבין ההוספה שנקבעה באותה ברכה. וא"כ הבה נלמד מהו ענין הברכה בכללותה, ואז נוכל להבין גם את תוכן ההוספה שהוסיפו בה. ועל כך נתחיל בס"ד בפרק הבא.

פרק ראשון

ג' ברכות ראשונות - יסודות התפילה

כשאנו ניגשים ללמוד את התפילה, עלינו לדעת כלל גדול. לפני שנכנסים להתבונן בביאורי המילים והקטעים השונים, ראשית יש לברר את התוכן הכללי של הברכה, כי כשיודעים מהו הענין הכללי שעלינו לחפש בברכה זו, קל יותר להבין גם את הפרטים, המתאחדים יחד בתוך הענין הכללי.

■ ג' ברכות ראשונות - הקדמה לכל הבקשות

ומצינו לרבינו הרשב"א (חידושי אגדות ברכות לב, א) שביאר לנו מעט את עניינן הכללי של שלש ברכות ראשונות. דהנה ברכות אלו הן הקדמה לכל הבקשות שאנו באים לבקש בשמונה עשרה, וכדיקיימא לן (שם) שצריך לסדר שבחו של הקב"ה קודם שישאל צרכיו. ומדוע באמת צריך לסדר את השבח לפני הבקשות?

■ ג' ברכות ראשונות - התרכזות ביסודות

ומבאר הרשב"א ששלש ברכות אלו באות לברר אצלנו ג' יסודות, וכדלהלן. ואע"פ שיסודות אלו הם יסודות פשוטים וברורים שאין לנו שום ספק בהם, אבל כשניגשים לעבודת התפילה צריכים לדעת שלא באים כאן לעסוק בדברים גבוהים ולטפס לשמים... אלא כפשוטו לחזור ולהחיות אצלנו את הידיעות הכי פשוטות והכי ברורות.

וזהו כענין סגולתו הידועה של הנפש החיים (ש"ג פי"ב) שכשאדם מרכז מחשבתו בידיעה ש"אין עוד מלבדו", בזה הוא ניצל מכל רע, ושום כח אינו יכול לשלוט בו. ואע"פ שכל אחד הרי יודע וברור לו שאין בעולם שום כח הפועל ללא רצון הבורא, אבל כשהוא מרוכז בזה, הוא מכניס את עצמו

להנהגה זו. וכך בענין התפילה, עצם ההתרכזות בדברי התפילה וביסודות הפשוטים המבוארים בה, זה מכניס את האדם ומקשר אותו בחזרה למציאות האמיתית.

ועתה הבה ונאזין לדבריו הנפלאים של הרשב"א, כיצד הוא מבאר לנו באופן פשוט את עניינן של ג' ברכות ראשונות שאנו אומרים בתפילתנו, שכאמור הן מהוות הקדמה הכרחית לכל הבקשות שאחריהן.

כשאדם בא לבקש בקשה מזולתו, כשנתבונן נמצא כי יש בזה שלש הבחנות:

■ א. גמול או חסד

האם הוא מבקש את הדבר כגמול ותשלום, דהיינו שהוא סבור שדבר זה מגיע לו מפני איזו סיבה, או שהוא מבין שזה לא מגיע לו ואעפ"כ הוא בא ומבקש שיעשו עימו חסד.

■ ב. יכולתו של הנותן מסופקת או ודאית

האם פנייתו ובקשתו מאותו אחד שמבקש ממנו, היא רק בדרך ספק, אולי יהא בידו למלא את בקשתו, או שהוא בטוח וברור לו לגמרי שאם ירצה יוכל לתת לו את מבוקשו.

■ ג. תתכן גם אפשרות אחרת או לא

האם בקשתו מאותו אחד שמבקש ממנו, היא באופן שאם לא ימלא את בקשתו יתכן שיוכל להשיג דבר זה גם ממשהו אחר, או שהינו זקוק באופן מוחלט אל אותו אחד שמבקש ממנו, וברור לו שאין משהו אחר שיוכל למלא את בקשתו, והוא תלוי אך ורק בו.

וכמובן שכל שלושת השאלות הללו, לא שייכות כלל כלפי הבורא עולם, וכפי שנפרט.

■ ג' יסודות התפילה - חסד, יכולת, יחוד

א] כשבאים לבקש מהבורא־עולם, ברור לכולנו כי לא שייך להעלות על הדעת שהאדם יבקש מפני שהוא סבור שמגיע לו משהו... שהרי כל מה שיש לאדם הכל חסד מאיתו יתברך, וגם מעט המצוות שהוא עושה, זה רק עם הכוחות שהוא קיבל מהקב"ה ברוב טובו וחסדו. א"כ ברור ופשוט הוא שכל מה שהאדם מבקש מבוראו, זהו רק מצד החסד.

ב] כשבאים לבקש מהבורא־עולם, לא שייך להעלות על הדעת איזה ספק אם הבורא עולם יכול למלא את הבקשה, אלא ברור ופשוט הוא שאין שום מעצור לפניו יתברך, ובכוחו להושיע את האדם בכל ענין ובכל משאלה.

ג] כשבאים לבקש מהבורא־עולם, לא שייך להעלות על הדעת שגם אם הבורא־עולם לא יקבל את הבקשה, עדיין שייך שעל ידי איזה 'קשרים' עם איזה גביר או איזה רופא גדול, יוכל האדם לפתור את הבעייה בכוחות עצמו... אלא ברור ופשוט הוא שאם הבורא־עולם לא יעזור לו, שום השתדלות לא תועיל ולא תעזור מאומה.

וכאמור כל זה פשוט אצלנו לגמרי, אבל כשהאדם בא לעמוד לפני השי"ת ולבקש את צרכיו, ראשית כל עליו לשנן לעצמו את שלושת היסודות הללו, א] שהוא בא כעת לבקש **חסד גמור**; ב] זה שהוא מבקש ממנו הוא אחד **שיכול בוודאי** למלא את בקשתו; ג] אם הוא לא יתן, אף אחד אחר לא יוכל לתת.

■ "זכרנו לחיים" - מכח מידת החסד

וזהו התוכן של שלושת הברכות הראשונות של שמונה עשרה.

הברכה הראשונה - ברכת אבות, תוכנה הכללי הוא שכל מה שהקב"ה עושה בבריאה הכל חסד גמור, וכפי שמזכירים בה את שבחו של הקב"ה שהוא "גומל חסדים טובים". ולכן כל הבקשות שנבקש בתפילתנו מהקב"ה אינן מכח זכויות קודמות וכיו"ב, אלא אך ורק מכח חסדו יתברך.

ובברכה זו הוסיפו לנו את הבקשה - "זכרנו לחיים", ומכח מה נבקש זאת? מפני שאתה "מלך חפץ בחיים", דהיינו שאתה מלך החפץ אך ורק להיטיב עם בריותיך ולהעניק להם חיים. אין לנו שום זכות לבקש חיים, אלא רק מכח מידת החסד.

וגם כשמבקשים מכח מידת החסד, מוסיפים שהבקשה היא "למענך", דהיינו שמבקשים אנו חיים כאלה שיביאו וירבו כבוד שמים, ולא סתם מפני רצונות אישיים. כי כבר ידוע מה שאמר הסבא מקלם (חכמה ומוסר ח"א עמ' יט) בשם הגרי"ס, שהעולם הזה הוא כמו בית מלון יוקרתי, שגובה מחיר מופרז על כל השתמשות, וממילא ההנאות שהאדם מקבל בו יכולים לכלות את כל שכרו המובטח לו בעולמו הנצחי. ורק מי שחיו מביאים תועלת לתכלית האמיתית של הבריאה מקבל הוא את צרכיו ללא תמורה, כשם שאנשי התחזוקה בבית המלון נוטלים את ארוחותיהם מהמלון ללא חשבון. [ויתבאר עוד להלן (פרק שלישי)].

■ "מי כמוך" - שום כח לא יכול למנוע אותך מלרחם

הברכה השניה - ברכת גבורות, תוכנה הכללי הוא שהקב"ה הוא רב להושיע, סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים, ואין שום מעצור לפניו בשום מצב בעולם. עד כדי כך שאפילו אם האדם כבר 'מת'...! עדיין אצל הקב"ה אין שום נפק"מ, והוא יכול להחיותו מחדש.

ולכן בברכה זו הוסיפו לנו את השבח "מי כמוך אב הרחמים", דהיינו שאין שום כח שיכול לעמוד כנגדך, ואין שום חוק שמגביל את יכולתך לחון ולרחם גם אם עשינו חטאים ופגמנו וקלקלנו, וגם אם עפ"י מידת הדין והמשפט איננו ראויים, וכפי שזה מכונה בלשון הספרים הקדושים: סוד היחוד השלם. דהיינו שאתה יחיד לגמרי ומי יאמר לך מה תעשה. ולכן בכח הברכה הזו ניתן לפעול ולעורר רחמים ללא גבול.

ואמנם זה שהקב"ה הוא "אב הרחמים" אינו מחייב שימלא את כל רצונותינו, כי גם אב רחמן לפעמים נותן עונש לבנו, אבל זה לא בא בתורת

עונש ונקמה, אלא בתור תיקון והצלה לעתיד. וכך אצל הקב"ה יתכן שהתיקון
אכן יהיה קשה וכואב, אבל על כל פנים זה בא מרחמי האב על בנו.

■ "ובכן תן פחדך" - קדושת שמו ית' בכל הבריאה

והברכה השלישית - אתה קדוש וכו', תוכנה הכללי הוא שהשי"ת הוא
קדוש ומובדל מכל העולמות, ואין שום כח מלבדו. ובנוסח "ובכן תן פחדך
וכו'" הרחיבו לבסס יסוד זה, ופתחו לנו קצת את העינים לראות עד כמה
נכלל בברכה זו, ועד כמה קדושת השם מקיפה את כל הנהגת הבריאה ואת
כל הנבראים כולם, כל האומות, ואח"כ כלל ישראל, ואח"כ הדרגות השונות
בתוך כלל ישראל וכו'.

בפרקים הבאים נלמד בעז"ה עומק נוסף בהבנת הדברים.

ובכן תן פחדך יי אלהינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת, וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הכרואים, ויעשו כלם אנדה אחת, לעשות רצונך בלבב שלם, כמו שידענו יי אלהינו שהשלטן לפניך, עו בדרך ונבונה בימינך, ושמך נורא על כל מה שבראת:

ובכן תן פחדך המפרשים דיברו הרבה על המשמעות של תיבת ובכן.

הטור (או"ח סי' תקפב) הביא שתיקנו בר"ה לומר ובכן על פי לשון הפסוק באסתר (ד, טז) "ובכן אבוא אל המלך וגו'", לפי שעתה הוא יום הדין ואנו באין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

רגשי בוש
על חוסר
ההכנה

ובסידור שער הרחמים בפי' מגיד צדק לרבי פנחס מפאלאצק [תלמיד הגר"א] ביאר שכוונת הטור היא להמשך הפסוק "ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת", והיינו שאע"פ שאסתר הצדקת עשתה הכנה גדולה בתשובה וצום ותפילה, ואמרו חז"ל שלבשה רוח הקודש, מ"מ אמרה על עצמה "ובכן - עם כל ההכנות הללו - אבוא אל המלך - מלכו של עולם - אשר לא כדת". כלומר שהרגישה שעדיין לא השלימה את ההכנה הנדרשת ממנה כדי להיות ראויה להכנס ולבוא בבקשתה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וכך גם עלינו לחוש בשעה כזו, שאנו עומדים לגשת לבקש רחמים לפני המלך, ביום שבו כולנו נסקרין לפניו, הלוא מי יאמר זכיתי ליבי טהרתי מחטאתי? ואיך לא נבוש לבוא לפני המלך בלבוש שק? ואע"פ שהשתדלנו באמת להתכונן כראוי בימי האלול והסליחות, מ"מ בוודאי לא השלמנו הנדרש מאיתנו ועדיין אין די בכך, וזהו בגדר 'אשר לא כדת'. ותחושת התנצלות זו יש בה קצת פתחון פה שלא תהא גישתנו לתפילה ח"ו בגדר עזות וחוצפה כביכול.

ועל פי פשוטו, פירוש המילה ובכן הוא כהמשך לפיסקא שלפניה, והיינו כמו 'ובהיות כן...' וכפי שנבאר בהמשך את שייכות הפיסקאות¹².

עוד אפשר לפרש על דרך שמצינו בתרגום בקהלת (ח, י) שתירגם על "ובכן" בקושטא, כלומר שאנו מבקשים באמת מעומק הלב שתתגלה האמת

בקשה
אמיתית
מעומק הלב

¹² וראה עוד להלן עמ' עט, מה שהובא בשם הרוקח.

האמיתית בעולם. ואולי זהו עומק דברי הטור הנ"ל, שהסמך לשון זה לפסוק שנאמר אצל אסתר המלכה, כי כאשר באים אל מלכו של עולם שהוא אלוקי אמת צריכים לבוא עם דברים אמיתיים, ולא עם דיבורים מן השפה ולחוץ (וראה להלן עמ' קמא).

יבִּכֵּן תֵּן פִּחְדֶּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יש להבין כיצד בקשה זו באה כהמשך למה שאמרנו ב'אתה קדוש', ומה הקשר ביניהם? ועוד צריך להבין מהו הלשון 'תן' פחד, שהוא לשון מתנה, ולכאורה היה יותר מתאים לומר 'הֵטֵל' פחד?

וביאר בזה רבי פנחס מפאלאצק בפירושו מגיד צדק, שמה שאומרים בברכת אתה קדוש "וקדושים בכל יום יהללוך סלה", הכוונה היא על המלאכים הקדושים שהם מהללים שמו יתברך תמיד, וכפי שמבואר בברכת יוצר. והנה המלאכים עם כל קדושתם וטהרתם מ"מ כשהם באים להקדיש ולהלל ליוצרם, הם מתמלאים יראה ופחד ורעדה עד אין חקר, ורועשים וחרדים מגודל קדושתו יתברך. וזוהי הבקשה כאן, שכמו אותם קדושים שהזכרנו לפני כן, כך גם אנחנו נזכה להשיג גודל קדושתך ונוראותך, ועי"ז נתמלא ג"כ פחד ויראה ואימה ורעד מלפניך. ושפיר שייך על זה לשון 'מתנה', דהיינו שנזכה להגיע למעלה זו.

ובקשה זו מישך שייכא עם מה שפתחנו שאנו מרגישים פחד לבוא לפני המלך בלבוש שק וכנ"ל, כי מכח הפתח כחודו של מחט שפתחנו מצינו להרגיש פחד ואימה מלפניו ית', מבקשים אנו שיתרחב עד לדרגות הגבוהות ביותר.

פִּחְדֶּךָ בטבע הבריאה יש בלב כל אדם סוגי פחדים שונים, כל אחד לפי עניינו, ואין לך אדם שלא מפחד משום דבר בעולם. אמנם באמת כל הדברים שהאדם מפחד מהם, הלוא אינם אלא שליחים מאת ה' כדי לעורר את האדם או להענישו, וא"כ המבין דבר לאשורו יבין שאין מה לפחד זולתי מהקב"ה בעצמותו.

לח. עי' חובת הלבבות שער אהבת ה' פ"ו: סיפר אחד מן החסידים על אחד מהיראים, שמצאו ישן באחד המדברות ואמר לו: האיך ירא מן האריה, שאתה ישן במקום הזה? אמר לו: אני בוש מאלוקים, שיראני ירא זולתו.

פחד מתוך הכרה כמו אצל המלאכים

פחד אמיתי שייך רק מהקב"ה

משל למה הדבר דומה, לאמא שעומדת במרפסת ביתה ורואה את בנה הקטן רץ לכביש ונכנס למצב של סכנה, והיא צועקת עליו בקול גדול שיחזור למדרכה. הילד שנבהל מהצעקה, חוזר לאחוריו. הרי בוודאי אם היה לו קצת יותר שכל, היה מבין שעליו לפחד מהסכנה עצמה, ולא מהצעקה של האמא... כך בענייננו, הפחד האמיתי הוא תמיד רק מהקב"ה בעצמו. וזוהי בקשתנו תן פחדך, שגם אם יבואו עלינו סכנות, נפחד רק ממך, שאתה הוא הסיבה האמיתית, ולא נטעה לפחד מהסיבות הגשמיות.

זאת ועוד, כפי שכתב הגר"ח מוולוז'ין, שאדם המנתב את כח הפחד שבקרבו לפחד מה', ה' מסיר ממנו את כל המצבים המביאים לאדם פחד לט.

עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ בזמנינו רואים דבר פלא. לדאבונינו ישנם חלקים גדולים מכלל ישראל שרוחקים רח"ל משמירת התורה והמצוות, אולם עם כל זה רובם שומרים את יום הכיפורים. ומה פשר הדבר? אמר על כך מרן הגרי"ז זצ"ל^א, שמאחר שאצלנו היחס ליום כיפור הוא יותר חזק, זה משפיע רוח טהרה גם עליהם.

כשאצלנו
יתחזק
הפחד
יושפעו כולם

יוצא איפוא, שאם אצלנו היראת שמים היתה בכל ימות השנה כפי שבאמת צריך להיות, וכפי שאנו מרגישים ביו"כ, זה היה משפיע באופן ברור וודאי על כולם! וזהו תוכן הבקשה שמבקשים כאן, שאצלנו תהיה כזו יראת שמים, עד שמזה יוקרן ויושפע פחד ה' על כל באי עולם! [וראה עוד בסמוך].

וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מָה שֶׁבְּרָאתָ יש כאן כפל לשון: פחדך - על כל מעשיך, ואימתך - על כל מה שבראת. והנה החילוק בין 'פחד' ל'אימה' מבואר ברש"י על הפסוק "תפול עליהם אימתה ופחד" (שמות טו, טז) בשם הספרי: אימתה - על הרחוקים, ופחד - על הקרובים. ולגבי החילוק בין לשון 'בריאה' ללשון 'עשייה', מבואר ברמב"ן (תחילת בראשית) שבריאה היא החידוש של עצם הדבר, ועשייה היא גמר הדבר ותיקונו^א.

בין 'פחד'
'ומעשיך'
'לאימה'
'ובריתך'

^א ראה בשערי הזמנים - חנוכה עמ' שט, אלול עמ' קלז. וע"ע במכתב מאלהיו - אלול עמ' פז.

מ. עי' עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ד עמ' קסח. והשווה: קדוש ישראל - שביבי מוסר עמ' תי-יא.

מא. וכן מצינו בעשו הרשע שנקרא "עשו" על שם שנולד עשוי ומתוקן. משא"כ יעקב

על פי הקדמות אלו ביארו כמה מן המפרשים^{מב} שישראל [או הצדיקים] נקראו כאן 'מעשיך' על שהשיגו כבר את השלימות והם 'עשויים' ומתוקנים. ועליהם מבקשים 'תן פחדך', דהיינו שיזכו להוסיף דרגות יותר גבוהות ביראת שמים. ואילו אומות העולם [או הרחוקים מן השלימות] נקראו כאן בלשון 'בריאה', כי לא תיקנו את עצמם ונשארו כברייטן הראשונה. ומבקשים שגם עליהם יפיל הקב"ה 'אימה', וכפי שנתבאר בדברי רש"י שלשון אימה הוא על הרחוקים. וזה מתאים עם מה שהבאנו לפני כן מהגרי"ז שכשהיראת שמים שלנו חזקה, זה משפיע גם על הרחוקים. ולכן מבקשים תחילה על ישראל ואח"כ כתוצאה מכך זה יקרינ גם על אומות העולם.

ומצד שני, ההתקרבות של הרחוקים עושה רושם גם עלינו, וכשהרחוקים יפחדו מה', גם היראה שלנו תהיה יותר בשלימות, וכפי שיתבאר להלן (עמ' נט ועמ' קצד). וגם מפני כך אנו מתפללים שנזכה שאימת ה' תקיף את כל הברירה.

כל זה על פי הגירסא ברש"י שפחד הוא על הקרובים ואימה על הרחוקים. אולם הגר"א בפירושו לחבקוק (א, ז) הביא גירסא הפוכה בספרי, שפחד הוא על הרחוקים ואימה על הקרובים [וכ"ה ברבינו בחיי שמות שם].

ונראה לבאר בזה, דהנה מצינו ברש"י בסוף פרשת עקב (דברים יא, כה), שפחד הוא לשון בעייתת פתאום, ומורא הוא דאגה מימים רבים. ומשמע שהלשון 'פחד' מורה על פחד טבעי המתעורר מצד החוש ולא מכח הבנת השכל, ואימה ויראה הם מצד הבנת השכל. ולכן סובר רש"י שפחד נאמר על הקרובים, שמפני קירבתם הם חשים יותר את הפחד. והגר"א לפי גירסתו סובר שאדרבה לשון אימה ויראה נאמר על הקרובים, כי מפני קירבתם הם משיגים בשכלם יותר את עוצמת הדבר, ומשא"כ הפחד של הרחוקים הוא ללא הבנה ברורה אלא רק מצד הרגש הטבעי.

תמיד מרגיש את עצמו חסר, ומתקן את עצמו יותר ויותר. [וע"ע באדרת אליהו ריש בראשית ובנפש החיים שער א פ"ג בהגה"ה].

מב. ראה עץ יוסף, ובשיח יצחק בשם עיון תפילה. וע"ע בערוגת הבושם (הנדפס במחזור ארצות הראשונים). וראה עוד להלן בפיסקא 'תמלוך אתה ה' על כל מעשיך' שנתבאר עוד טעם מדוע ישראל קריים 'מעשיך'.

על כל פנים לפי גירסת הגר"א שפחד הוא על הרחוקים ואימה על הקרובים, צריך להבין למה על מעשיך דהיינו ישראל, נאמר לשון פחד, ועל מה שבראת דהיינו אומות העולם, נאמר לשון אימה.

ויתכן כי הפחד כאן הוא דרגה גבוהה יותר מאימה, כי מלבד פחד חושי ואימה שכלית, יש דרגה גבוהה עוד יותר, והוא שההכרה השכלית מצויירת בלב האדם באופן כל כך חזק, עד שהוא חש פחד ממש כאילו יש מולו דבר חושי! ולדרגה זו אנו מבקשים ושואפים שיגיעו ישראל לעתיד לבוא.

והנה להלן (עמ' נד) יתבאר מהגר"א והמלבי"ם שלשון 'אימה' נאמר על יראת הרוממות, ע"ש. ויוצא לפי"ז שמבקשים כאן שאפילו הרחוקים יגיעו לדרגה של יראת הרוממות! והיינו כי גילוי כבוד ה' בעולם יהיה כל כך גדול, עד שאפילו אומות העולם ירעשו וירעדו מגודל רוממותו!

ובאבודרהם כתב לפרש, דהנה בכל מעשה בראשית נאמר לשון 'עשייה', מלבד בבריאת השמים והארץ והתנינים והאדם, שבהם נאמר לשון 'בריאה' [בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ, "ויברא אלוקים את התנינים הגדולים", "ויברא אלוקים את האדם בצלמו"]. ועפי"ז פירש שכל מעשיך הם הנבראים הפחותים, הדומם והצומח והחי שנאמר בהם לשון 'עשייה', וכל מה שבראת הם הנבראים הנכבדים שנאמר בהם לשון 'בריאה'. ומאחר שישנם בני אדם שמייחסים כח לשמים ולארץ ולתנינים שבים מ"ד, וכן יש בני אדם שעושים את עצמם אלהות, לכן אנו מבקשים על נבראים אלו באופן מיוחד, שהקב"ה יתן אימתו עליהם, דהיינו שכולם יכירו עליהם שהם רק נבראים ואין להם כח עצמי.

מג. ראה בבית קלם - תפילה ומוסר עמ' קפח, בפיסקא 'הכרה חושית מכח השכל גדולה מראייה חושית'. ועל פי זה יתבאר גם מה שאומרים בברכת מגן אבות: לפניו נעבוד ביראה ופחד. והיינו כי מתוך היראה השכלית צריך להגיע לדרגת פחד חושי. וראה בלשון הרמ"א (ריש אר"ח): כשישים האדם אל ליבו שהמלך הגדול וכו' מיד יגיע אליו היראה, וההכנעה, ופחד השי"ת, ובושתו ממנו. ומבואר ג"כ שביראת ה' יש פחד המגיע אחרי היראה. מ"ד. עי' יחזקאל (כט, ג) "כה אמר ה' אלוקים, הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול, הרובץ בתוך יאוריו וגו'".

[ויתכן שכוונתו לפרש שזוהי גם הסיבה שהתורה כתבה באלו לשון 'בריאה' שהוא חידוש יש מאין, כדי שלא יטעו אחריהם, וכמו שכותב הרמב"ן (בראשית א, כא) וזה לשונו: "ויברא אלוקים את התנינים הגדולים", בעבור גודל הנבראים האלה, שיש מהם אורכם פרסאות רבות... בעבור זה ייחס בהם הבריאה לאלוקים, כי הוא שהמציאם מאין מבראשית, כאשר פירשתי לשון 'בריאה'. וכן יעשה [הכתוב] באדם למעלתו, להודיע כי הוא מוצא מאין עם דעתו ושכלו^מ].

ולכן מבקשים כאן שהקב"ה יתן פחדו על כל הנבראים, ואח"כ חוזרים ומבקשים שהקב"ה יתן אימתו על הנבראים הנכבדים, שמפני נכבדותם נאמר בהן לשון 'אימה', כי אימה גדולה מפחד. עד כאן תוכן דברי האבודרהם. ומה שכתב שאימה גדולה מפחד, לכאורה הביאור הוא כנ"ל שאימה היא מכח השגה שכלית, שזה יותר מפחד שהוא מצד הרגש הטבעי.

אולם לפי מה שכתב האבודרהם שמדובר כאן גם על התנינים הגדולים, לכאורה תמוה מה שייך לומר שיש להם השגות שכליות?^מ ועוד צריך להבין לפי מה שפירש ש'כל מעשיך' היינו הנבראים הפחותים שנאמר בהם במעשה בראשית לשון עשייה, דהיינו הדומם והצומח והחי, מה שייך מושג של פחד כלפי עצים ואבנים? וגם הר"י בר יקר כותב על וייראו^ך כל המעשים אפילו העצים והאבנים, דכתיב "עם אבני השדה בריתך" (איוב ה, כג). וצ"ב האם בתפיסה שלנו שייך יראה ופחד בעצים ואבנים, שאנו עומדים ומבקשים שיתמלאו פחד?

ואולי הביאור הוא על דרך מה שכתב הבית הלוי (בראשית ו, יב) שכשאדם חוטא הוא מקלקל בזה את טבע הנבראים, ואפילו טבע הדומם משתנה עי"ז לרע, יעו"ש. ולפי"ז י"ל שלא מדובר כאן על הרגשת פחד כמו אצל בן אדם,

---

מה. השווה למבואר בברכות (לד, ב) שכלל שהאדם יותר גדול צריך יותר להתנהג בהכנעה לפני ה', ע"ש. והיינו ג"כ כי צריך יותר זהירות שלא יתפתה להתגאות ולהתעלם מכך שה' נתן לו את הכוחות.

מו. עי' אברבנאל (בראשית ג): דוד אמר "הללו את ה' מן הארץ תנינים וגו'", וידוע שהדברים האלה אינם בעלי שכל ולא ידברו ולא יאמרו ולא יספרו ולא יהללו, אלא שמתוך פעולותיהם כשיתבוננו בהם בני אדם הם ידברו ויהללו ויספרו, ע"ש. ואמנם עי' דעת חכמה ומוסר ח"ב עמ' רנט, דעת תורה שמות עמ' פג-ה.

שהרי הדומם אינו מרגיש, אלא הכוונה היא שטבע הדומם יחזור לתיקונו להיות משועבד לרצון ה', ולא כמו היום שהחוצפה והמרידה של בני אדם הכניסה טבע של חוצפה אפילו בדומם^מ.

ומה שהוזכר לשון 'אימה' על התנינים, יתכן ג"כ שאין הכוונה כפשוטו שתהיה להם יראת הרוממות, שהרי אינם בעלי שכל, אלא שיהיה ניכר עליהם גדולתו יתברך כאילו שהם משיגים גדולתו ורוממותו. וצ"ע.

[מהלך נוסף בביאור כפל הלשון 'כל מעשיך' ו'כל מה שבראת', יתבאר בסמוך על פי דברי הרמח"ל במאמר החכמה].

וַיִּירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים לעיל נתבאר על פי דברי רש"י, ש'פחד' הוא רגש טבעי, ואימה ויראה מציינים פחד הבא מהכרה שכלית. ועדיין צריך להבין מה בין 'אימה' ל'יראה', מאחר ששניהם באים מהכרת השכל? וביאר בזה הגר"א (בפי' לחבקוק א, ז) וכ"ה במלבי"ם (שם ובעוד מקומות), ש'אימה' היא יראת הרוממות, ו'יראה' היא יראת העונש. וזהו גם הפירוש במה שמכנים את הבורא "איום ונורא", דהיינו איום מצד גדולתו בעצמו, ונורא שיראים לעבור על דבריו מפני העונש. ולפי"ז לכאורה וייראוך הוא יראת העונש, שזוהי דרגה פחותה מ'אימה'.

בין 'אימה'
ל'יראה'

אולם באמת אינו כן, וכפי שדקדקו המפרשים [עיון תפילה ומגיד צדק] שלא נאמר כאן וייראו 'ממך' אלא וייראוך, שלשון זה מורה על יראה עצמית מהקב"ה מפני רוממותו וגדולתו ולא מיראת העונש [וכ"ה במלבי"ם עצמו]. וא"כ עדיין קשה מה בין יראה לאימה, מאחר ששניהם מיראת הרוממות?

ועוד צריך להבין, מדוע חוזרים שוב ומבקשים וייראוך וכו', והרי כבר ביקשנו תן פחדך וכו' ואימתך וכו', ומה באים להוסיף כאן?

אלא יש לבאר שכאן מדברים כבר על התוצאה, שעל ידי שתתן פחדך על מעשיך, יבואו מזה לידי יראה, ועל ידי שתתן אימתך על ברואיך, יבואו לידי השתחויה, וכפי שנבאר.

מז. ואולי זוהי כוונה שניה בדברי רבי זירא שאמר: בוא וראה כמה היא חצופה ארץ ישראל שעדיין עושה פירות (סוף פתיחתא איכה ע"ש).

החילוק הפשוט בין 'אימה' ל'יראה' הוא, שאימה היא עצם תחושת החולשה והאפסיות שהאדם מרגיש מול דבר גדול ומרומם עד מאד. ואילו היראה היא ביחס לפעולות האדם, שהוא ירא לעשות דבר נגד רצון ה', מצד הכרת גודל רוממותו, וכלשון המסילת ישרים (בפרק כד): המין השני הוא יראת הרוממות, והוא שהאדם ירחק מן החטאים ולא יעשם מפני כבודו הגדול יתברך שמו. ועוד כתב שם על הדרגה העליונה של יראת חטא: שיהיה האדם ירא ודואג תמיד על מעשיו פן נתערב בם איזה שמץ חטא, או פן יהיה בם איזה דבר קטן או גדול שאינו לפני גודל כבודו יתברך ורוממות שמו.

וזהו מה שמבקשים כאן, שעל ידי שתתן פחדך על כל מעשיך, ויחושו את גודל הפחד, זה יביא אותם למצב של יראה תמידית מלעבור על רצונך גם ללא העונש שבדבר.

התבטלות
גמורה

וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרֹאִים השתחוייה היא ביטוי להתבטלות גמורה ומוחלטת (ראה להלן עמ' קעט ועמ' תיא). והיינו שעל ידי האימה הבאה מהכרת גדולת ה' ורוממותו, ירגישו לפניך התבטלות גמורה כחומר ביד היוצר.

ובמאמר החכמה לרמח"ל ביאר עוד, שעל ידי שהקב"ה יגלה מלכותו בעולם, יתוקן העולם לגמרי, והתיקון הראשון יהיה 'שתכנס יראתו ית' בלב כל ברואי וישתעבדו לו, והדבר כפול בתחתונים ובעליונים דהיינו האומות למטה ושריהם למעלה, ועל פי זה פירש את כפל הלשון וייראוך כל המעשים - אותם שלמטה בעולם השפל, וישתחוו לפניך כל הברואים - אותם שלמעלה. והיינו כי הרי כל כוחם של העליונים להתעלות הוא רק על ידי מעשי התחתונים כאן בעולם, ולכן רק לאחר שייראוך כל המעשים כתוצאה מכך ישתחוו לפניך כל הברואים. [ולפי דבריו יתפרשו התיבות: פחדך על כל מעשיך - הם האומות שבעולם השפל, ואימתך על כל מה שבראת - הם שרי מעלהמח].

וַיַּעֲשׂוּ כָּלֶם אֲגֻדָּה אֶחָת המושג 'אגודה' משמעותו שכל אחד נשאר מה שהוא, אלא שאגודים יחד, וכמו ד' מינים שבלולב האגודים יחד.

מח. יש להתבונן לפי מהלך זה כיצד יתפרשו כאן הלשונות 'פחד', 'אימה', 'יראה' ו'השתחוייה'. וראה מש"כ בזה בביאור הגר"ד בהן שליט"א למאמר החכמה עמ' מד.

ישראל
והאומות
יהיו כאגודה
א'

והנה מבואר בראשונים (רוקח, אבודרהם ועוד) שמדובר כאן גם על אומות העולם, והביאו על זה את נבואת צפניה בשם ה' (ג, ט) "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד". וכך כותב הרמח"ל במאמר החכמה: וצריך שתדע שהנה האדון ב"ה הוא אחד, ואין הארתו מתחזקת אלא במה שמתאחד. והנה ישראל אע"פ שבאישיהם הם רבים, נקראים 'גוי אחד', והם ראויים לשתתחזק בהם הארתו יתברך. אמנם האומות הן רבות ונפרדות לגמרי... ואין להן תיקון אלא שישתעבדו לישראל.. ואז יהיו ראויות גם הן לקבל קצת הארה מאור היחוד. וזהו ויעשו כולם אגודה אחת, דהיינו כמו הענפים והבדים הרבים שחוזרים [להיות] אחד בהתקשרם באגודה. ע"כ.

ולכן נאמר כאן לשון 'אגודה', כי בוודאי גם לעתיד לבוא יהיו כלל ישראל נבדלים מן האומות, ולא יתאחדו עמהם ממש, אלא שמ"מ גם האומות יהיו 'אגודים' עם כלל ישראל, על ידי שכולם ישמשו לתכלית אחת שהיא עשיית רצון ה'.

לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְּךָ שְׁלָם 'לבב שלם' פירושו ששאיפת ורצון הלב תהיה רק לתכלית זו, לעשות רצונך (וראה עוד להלן עמ' קכא).

שלא יהיו
רצונות
נוספים

[וזה לשון המסילת ישרים (בהקדמה): 'שלימות הלב' הוא שתהיה העבודה לפניו יתברך בטוהר הכוונה, דהיינו לתכלית עבודתו בלבד ולא לשום פנייה אחרת. ונכלל בזה שיהיה ליבו שלם בעבודה ולא כפוסח על שתי הסעיפים או כעושה מצות אנשים מלומדה, אלא שיהיה כל ליבו נתון לזה. וראה עוד בשערי הזמנים - אלול עמ' צח-קא].

כְּמוֹ שִׁידְעָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בשיח יצחק מביא בשם הגר"ח מוולוז'ין שביאר בזה, דהנה בידיעת השכל הלוא גם היום יודעים אנו שהשלטון וההנהגה רק ביד ה' ואי אפשר להרויח מלעבור רצונו, ואעפ"כ אין אנו מתנהלים עפ"י ידיעה זו, כי הרצונות גוברים על השכל. ועל זה אנו מבקשים שנזכה שתהיה יראת ה' בליבנו ויהיו מעשינו מתאימים עם ידיעתנו.

לענת"ל לא
יהא מרחק
בין הידיעה
לעשייה

וביתר ביאור נמצא בדרשותיו של רבי דוד טעביל [בעל הנחלת דוד על הש"ס], וכך הוא כותב בספרו בית דוד (דרוש ד): מעשה המצוות אשר אנו עושים כעת, בהיות הרע והזהמא מסתבך בנו בתוכיותנו, הנה הינם נעשים

על צד ההכרח בעל כרחנו שלא בטובת יצרנו, והמה [המצוות הם] הכלי קרב להתגבר בָּמוֹ על יצרנו, ולזאת יפול בהם השכחה והעצלות. כי בדברים הטבעיים הנצרכים להחיות גוייתנו לא יפול בהם השכחה... אולם לעתיד כאשר תיתום חלאת זוהמתנו והרשעה כולה כעשן תכלה, אז יסור ממנו כח השכחה והעצלות, ולא תהי השכחה והעצלות במעשי המצוות, כאשר לא תיפול בדברים הטבעיים הנצרכים להחיות גוייתם... ומהמבואר כי שלימות העבודה במעשי המצוות המבוקשת מאיתנו, לא תיכון רק לעתיד בהסיר ממנו כח השכחה והעצלות, אולם כעת אשר שולט בנו כח השכחה והעצלות, בלי ספק כי אין עבודתנו בשלימות. רק כי ידי עבודתנו כעת, נזכה לעתיד לשלימות העבודה. יעו"ש.

שֶׁהַשְּׁלֵמָן לְפָנֶיךָ עוֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בְּיָמֶיךָ יֵשׁ כָּאֵן ג' לשונות:
שלטון, עוז, גבורה. ונראה שהם ג' דרגות של הנהגת הבריאה. האחת היא ההנהגה הכללית של העולם, שאע"פ שהאומות אינם מושגחים בהשגחה פרטית אלא לקיום המין (ראה להלן עמ' קעז), מ"מ הכל נתון תחת שליטתו המוחלטת של הקב"ה, ולא נעשה שום דבר נגד רצונו^ט, וזהו שֶׁהַשְּׁלֵמָן לְפָנֶיךָ.

והשנית היא ההשגחה הפרטית על כלל ישראל, שאינם מונהגים על פי סדרי הטבע, אלא עפ"י מהלך של שכר ועונש, שאם יעשה המצוה יצליחו שכרו ואם יעבור עליה יכריתנו ענשו. והנה לשון 'עוז' מתבאר עפ"י דברי הברטנורא על המשנה באבות (ה, כ) "הוי עז כנמר", שהנמר הוא לא הגיבור שבחיות ומ"מ הוא מנצח בכח העזות והאמיצות שבו. וכן בענייננו ההשגחה המסתתרת בתוך הטבע נקראת עוז, שלמרות שהקב"ה לא מגלה את גבורתו שבכוחו לשנות את הטבע, מ"מ בתוך הטבע עצמו הכל מושגח על פי חוקי התורה וכנ"ל, ולכן התורה עצמה נקראת 'עוז' (עי' זבחים קטז, א) כי כח התורה גובר על כח הטבע.

והמדריגה השלישית היא ההנהגה הניסית, שבה הקב"ה מראה בגלוי את יכלתו לשנות את הטבע כרצונו, ו'להגביר' כביכול את ההנהגה הניסית על

ממ. עי' בית קלם בראשית עמ' שטו-ז.

ההנהגה הטבעית. וזהו וגבורה בימינך, והוא מלשון הכתוב בתהלים (פט, יד) "תעוז ידך" בתוך ההנהגה הטבעית, "תרום ימינך" ההנהגה הניסית. וכך כותב בשיח יצחק: "יד" הוא כינוי להנהגת הטבע, ו"ימין" כינוי להנהגה הניסית.

ולכאורה היה נראה לפרש עוד, שעוז בידך הוא מידת הדין, וגבורה בימינך הוא מידת הרחמים שהקב"ה כובש על ידה את מידת הדין, וכדרך שפי' רש"י בתחילת פרשת ואתחנן (דברים ג, כד) על "ידך החזקה" ע"ש וברש"י שמות (טו, ו). [ויש שפירשו ש'גבורה' רומז למידת הדין, ו'ימין' רומז למידת החסד, ולפי"ז גבורה בימינך פירושו שיתוף דין ורחמים].

מידות דין
ורחמים

וְשֵׁמֶךְ נֹרָא עַל כָּל מָה שְׁפָרָאתָ עַד עַכְשֵׁיו פִּירְטָנוּ ג' צוּרוֹת שֶׁל הִנְהָגָה, וְכֵן זֶה בַּתְּחִינּוֹת שֵׁשׁ כִּסּוּי שֶׁל טִבֵּעַ, אֲבָל בִּעֲלִיּוֹנִים נִיכְרַת נִוְרָאוֹתָ בְּגִלּוּי, וְכוּלָם יִרְאִים מִמֶּךָ, הַמִּלְאכִּים, הַשְּׂרָפִים, הָאוֹפְנִים, וְכֵן צָבָא הַשָּׁמַיִם שֶׁבְּרָאתָ (עי' מגיד צדק) נא.

העליונים
מכירים
נוראותי

[ואמנם מצאנו גם אצל בני אדם השגת נוראותיו, וכלשון הכתוב "נורא עליה על בני אדם" (תהלים סו, ה) ועי' רש"י שם, וכן אנו אומרים בתפילתנו "האֵל הגדול הגיבור והנורא", והיינו כי בוודאי ניתן גם לברואי מטה להשיג נוראותיו על ידי התבוננות במעשיו, וכדברי הכתוב "אָמְרוּ לֵאלֹהִים מַה נֹּרָא מַעֲשֶׂיךָ" (שם שם, ג). אֲבָל עַכְפ"כּ כֵּן זִמֵּן שֶׁהִבְרִיאה מִתְנַהֵּל בְּהִסְתֵּר פְּנִים, לֹא רֹאִים בְּגִלּוּי הִנְהָגָה שֶׁל נֹרָא, אֲלָא רַק עַל יְדֵי הַתְּבֻנָּנוֹת וְהַעֲמָקָה (עי' יומא סט, ב). מִשָּׁא"כ בִּעֲלִיּוֹנִים הִנְהָגָה שֶׁל נֹרָא הִיא גְלוּיָה לֹא שׁוּם הִסְתֵּר כֻּלָּל, וְכִלְשׁוֹן הַכְּתוּב "וְנֹרָא עַל כָּל סִבִּיבּוֹ" (שם פט, ח). וְרֹאה עוֹד לֵהֲלֹךְ בִּפְיִסְקָא 'נֹרָא שִׁמְךָ'.

ג. עי' בקונטרס מרבי בצלאל הכהן מוילנא, הנדפס בס' זבחי תרועה על תפילת ר"ה.
נא. פירוש זה מתאים עם מה שהובא לעיל מהרמח"ל שיכל מה שבראת קאי על העליונים.

תפילת למשיח

תפילת שמו"ע המבואר
לראש השנה

אשכנז

כולל תפילת מוסף

ביאור קצר ומתמצת עפ"י הביאור הארוך

דברים אחדים

לתועלת המעיינים סידרנו בזאת את ביאורי תפילות ראש השנה באופן קצר ותמציתי. וזה משני טעמים, הן כדי שיוכלו המעיינים לקבל תמונה ברורה ותמציתית לאחר הלימוד בביאור הארוך. והן שיהא בידם לשוב ולהעביר לנגד עיניהם קודם התפילה, את העומד לפניהם.

והנה כבר נהגו רבים וטובים להתפלל תפילת לחש בימים הנוראים מתוך קונטרסים מבוארים, והקונטרס שלפנינו יכול היה אף הוא לשמש להם כ"מחזור", הן לתפילת לחש והן לחזרת הש"ץ. אמנם מורינו המשגיח שליט"א, משנן באזנינו תמיד כי הזמן ללמוד את התפילה הוא קודם התפילה, אבל בשעת התפילה זהו הזמן לצייר את עצמו עומד לפני ה' ולעורר את הרגשת הלב בדברים שאומר לפניו יתברך. ולכן רצוי ומומלץ מאד לעבור על קונטרס זה קודם התפילה, כדי שבשעת התפילה הוא ישמש רק כדי להקל על המתפלל לכוון על פי מה שלמד והכין את עצמו לפני כן.

ובאמת כבר עורר על כך הגר"ש וולבה בספרו עלי שור, ואלו תוכן דבריו: עיקר מעשה התפילה הוא לעמוד לפני השי"ת [וכמש"כ בחידושי רבינו חיים הלוי], והרגשה זו צריכה להיות אצל האדם לעיכובא בכל השמונה עשרה, ואילו הכוונה בפירוש המילות היא כוונה שניה לגבי עצם מעשה התפילה, ואינה מעכבת אלא בברכה ראשונה. יתכן איפוא שאדם מכוון את פירוש המילות ואף הוגה בהן, אבל אינו מכוון כלל שהוא עומד לפני השי"ת, ואז אין כאן מעשה התפילה, ומחשבותיו בענייני הברכות הן אולי בגדר תורה, אך אינן בגדר תפילה!

ובמקום אחר הוסיף וכתב: בל יחשוב היחיד שהוא חייב לכוון בפירוש המילים בדיוק כפי שימצא מבואר בסידורים השונים, כי בזה הוא סותם לעצמו את גישתו האישית אל התפילה ואל הבורא יתברך. אדרבה, ישתדל כל אחד לפי כוחו להפיח רוח בנוסחאות המקודשות של תפילותינו, והרשות נתונה לכל אחד לכוון בפירוש המילים בדיוק כפי שימצא בעומק ליבו.

קבענו שם הקונטרס "תפילה לְמִשָּׁה" על שמו ולזכרו של מו"ה רבי משה יהודה ברקוביץ ז"ל, ששחל"ח בב' דר"ח אלול התשע"ח, אביו של יבדל"ח ידידינו הדגול רבי אברהם פנחס ברקוביץ שליט"א.

כדי להקל על המעיינים חילקנו גם את הביאור הקצר לשני חלקים. בחלק העליון והעיקרי [שנכתב באותיות גדולות כאלו], הבאנו את ביאור התוכן שבפיסקא. ובחלק שאחריו [שנכתב באותיות קטנות כאלו] הסברנו כיצד זה משתלב במילים, וכן ביארנו את קישורי העניינים. ולפעמים אף הזכרנו בו בקצרה פירושים נוספים והארות קצרות שלא נכללו בחלק העליון.

יש להדגיש, כי לא באנו בזאת למצות את הביאור הארוך בשלימותו, אלא השתדלנו להתמקד בפירוש העיקרי או באחד מהפירושים העיקריים, ולחילופין כשהיה נראה שהפירושים השונים משלימים זה את זה והולכים למקום אחד, ניסינו לכלול את הכל בפירוש אחד כולל, כאשר יראה המעיין. והרוצה לעמוד על הדברים במלוא היקפם, ירווה את צמאנו מהביאור הארוך. [גם הביאורים להוספות שבנוסח ספרד, באו רק בביאור הארוך].

אמנם מאידך, לפעמים אדרבה דווקא בביאור הקצר באו הדברים יותר בבהירות ממה שנתבאר בביאור הארוך. ובפרט שהביאור הארוך מטרתו להרחיב את היריעה ולפרט את הביאורים השונים, ואילו הביאור הקצר נכתב במטרה לעמוד על הנקודה הכללית, שפעמים רבות היא עולה דווקא מתוך השילוב של כמה ביאורים יחד. ועל כן הביאור הקצר הוא לא רק סיכום ותקציר, אלא ניתן למצוא בו הבחנות חדשות. ועוד, הקיצור מאפשר ללומד לקבל תמונה יותר כללית על קטעי התפילה, מאחר שהוא רואה לפניו את ביאור כל הקטע, שלא כמו בביאור הארוך. [כמו"כ, ישנם קטעים שלא היה סיפק בידנו לערוך עליהם את הביאור הארוך, אלא רק את הביאור הקצר, וכגון בג' ברכות אחרונות].

מומלץ לכל אחד בשעת הלימוד, לסמן לעצמו את הפירוש שיותר קרוב לליבו, או שהוא מרגיש שיוסיף לו התעוררות וחיזוק וכדו', כל אחד לפי מה שהוא. ואם פירוש זה נחסר בביאור הקצר, יוכל להוסיף את זה בכתב ידו למען ישמש לו כתזכורת בעת התפילה. וכן כשהובאו בביאור הקצר כמה פירושים, יוכל לסמן לעצמו מראש את הפירוש שברצונו לכוון, על ידי קו מתחת וכדו'.

פ ת י ח ה

התפילות המיוחדות שקבעו לנו לימי ראש השנה, תכליתן להחיות אצלנו את הבהירות וההרגשה החושית ביסודות האמונה, להחיות אצלנו מחדש את הקשר הפנימי עם הקב"ה, ואת ההרגשה החושית שאנו עומדים תמיד לפניו.

חז"ל הפליגו מאד במעלת התפילות של ראש השנה, ואמרו שאפילו אדם שהוא משולל כל זכות, הקב"ה פונה מכל עסקיו לשמוע את תפילתו. וממשיכים חז"ל ואומרים שעל ידי התפילות של ראש השנה יש לנו תקוה לזכות לבחינה של 'תחיית המתים רוחנית', לקבל כוחות חדשים, להיות אדם חדש עם חיות פנימית חדשה. ומתוך כך נוכל לזכות לקבל גם את כל מה שנבקש אודות הצרכים הגשמיים.

אולם עיקר הכח של התפילה להתקבל ולפעול, תלוי עד כמה האדם משקיע ומתאמץ בכוונת התפילה, ועד כמה הוא מאמין בכח התפילה, שזהו הכח היחידי שיכול לעזור לו, ואין לו שום עצה אחרת מלבדה. והמתאמץ לכוון ולכבוש את מחשבותיו בתפילה, מעורר על ידי זה את מידת הרחמים.

במוסף ובמנחה: בִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבו גָּדֹל לֵאלֹהֵינוּ:

אֲדֹנֵי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

**פְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם,
אֱלֹהֵי יִצְחָק, וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא,**

תּוֹכֵן ג' בְּרֻכּוֹת ראשונות וההוספות שבהן בגישתנו להתפלל לפני מלכו של עולם, ראשית עלינו לחדד לעצמנו שלושה יסודות, שאמנם הם פשוטים, אבל צריכים לחיות אותם. ולשם כך סידרו לנו את שלש הברכות הראשונות.

ברכה ראשונה באה להזכירנו שלא מגיע לנו כלום, וכל בקשתנו היא מצד מידת החסד. ברכה שניה באה להשיב אל ליבנו כי אין שום מעצור לה, ובכוחו להושיענו בכל ענין ובכל מצב. וברכה שלישית באה לקבוע בלבבנו כי אין שום כח בעולם שיכול לעזור לנו מלבדו יתברך.

אילו התפילה היתה משמשת לאדם רק כאמצעי להשיג את צרכיו [על ידי שהיא מבטלת מליבו את תחושת 'כוחי ועוצם ידי'] היה ניתן לראות בג' ברכות ראשונות רק כעין 'הקדמה' לתפילה. אולם תפקידה העיקרי של התפילה הוא לחזק ולהחיות את המציאות הרוחנית, ולכן ג' ברכות ראשונות מהוות את החלק העיקרי שבתפילה. ג' ברכות אלו מכוונות כנגד אברהם יצחק ויעקב, וכל הבקשות שמבקשים אח"כ בתפילה נכללות בהן.

בראש השנה ובעשי"ת הוסיפו לנו בקשות מיוחדות בג' ראשונות וג' אחרונות, וביאר המאירי שמטרת הוספות אלו לעורר לב האדם לכוון יותר בתפילתו, כי זהו טבע האדם שמתעורר ע"י חידושים. וכשנתבונן בתוכן הכללי של כל אחת מהן, נוכל להבין גם את הקשר בין הברכה להוספה שמוסיפים בה, וכדלהלן.

ברכת אבות כאמור, ברכה זו מלמדת אותנו שלא נבקש בזכות אלא בחסד. אך אי אפשר לבקש חסד ללא שנכיר את תוקף חסדיו ית'. וכיצד נוכל להכיר את חסדיו? ע"י שנתבונן בהתמסרותו של אברהם אבינו לאלוקיו,

אל עליון, גומל חסדים טובים, וקונה הכל, וזוכר חסדי
 אבות, ומביא גואל לבני בניהם למען שמו, באהבה:
 וברנו לחיים, מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים,
 למענך אלהים חיים:
 מלך עוזר ומושיע ומגן. ברוך אתה יהוה, מגן אברהם:

שלא חשב כלל על עצמו אלא רק על כבוד שמים, ללא נגיעות אישיות וללא חשבונות. הוא התעלה לגמרי מעל הטבע האנושי, ודבק כל ימי חייו רק באמת הצרופה, ואף חיפש איך להפיץ אותה בכל העולם, כדי להיטיב לזולתו ולהרבות כבוד שמים. ומתוך התבוננות בהתחסדותו של אברהם אבינו עם קונו, נבין שכאלו כוחות עילאיים באים בהכרח ממקור אלוהי, וא"כ בוודאי שהקב"ה חפץ להיטיב עימנו לאין שיעור.

בברכה זו אנו מוסיפים בימים אלו בקשה על עצם החיים, וזה משתי פנים: ראשית, אחרי שהקדמנו שאנו בני אברהם יצחק ויעקב ויש בקרבנו את הכוחות האלוהיים שהם השרישו בבריאה, מכח זה אנו מבקשים שנזכה לחיים האמיתיים שהם חיי דביקות במידותיו יתברך, חיים שתכליתם להרבות כבוד שמים [-למענך].

שנית, אנו מבקשים על החיים מפני שברור לנו שאין לנו מוחזקות אפילו על עצם החיים, וכן ברור לנו כי לא מגיע לנו מאומה, וכל תקוותנו היא רק מצד מידת חסדו יתברך. ולכן מבקשים על כך בברכה זו שעניינה הוא הדביקות במידת חסדו. וכפי מה שנדבק אנו במידת החסד, נזכה לחסד עליון וניזכר לפניו לחיים.

'זכירה' פירושה לחיות עם ההיקף הנכון של כל המציאות, ולא רק עם ההווה, וזה נקרא 'חיים' באמת. אברהם אבינו שימש דוגמא כיצד נראה אדם ה'חי' את חייו מתוך זכרון ער ואמיתי. ועל חיים כאלו אנו מבקשים וְכָרְנוּ לְחַיִּים.

אֶתָּה גְּבוּר לְעוֹלָם אֲדֹנִי, מְחַיֶּה מֵתִים אֶתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ.
 מוֹרִיד הַטֶּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים
 רַבִּים, סוֹמֵךְ נּוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּמְקַנֵּם
 אֲמוֹנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפֶר. מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת, וּמִי דוֹמֶה לָךְ,
 מְלֶכֶךְ מַמְיָת וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מִי כְמוֹךָ אֲבִי הַרְחָמִים, זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים:
 וְנֶאֱמַן אֶתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְחַיֶּה הַמֵּתִים:
 אֶתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמּוֹךְ קְדוֹשׁ, וּקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יִתְלַלּוּךָ סֵלָה:

בִּרְכַּת גְּבוּרוֹת בברכה זו מפרטים כמה חלקים שבהם ניכרת גבורתו של
 הקב"ה, שאין שום כח ושום מצב המהווה מעצור לרצונו. מידת הגבורה
 התגלתה בעולם ע"י יצחק אבינו, שביטל לגמרי את רצונותיו למען עשיית
 רצון בוראו, שכאמור כח זה בא בהכרח ממקור אלוקי, ובכך יכולים אנו
 ללמוד על גבורתו של הקב"ה. והכח הזה נטוע גם בקרבנו, לשעבד את כל
 כוחותינו להקב"ה עד מסירות נפש ועד בכלל.

בברכה זו מוסיפים את השבח **מִי כְמוֹךָ אֲבִי הַרְחָמִים**, דהיינו שאין
 שום כח שמגביל את יכלתך לחון ולרחם, כי מי יאמר לך מה תעשה.

בִּרְכַּת קְדוּשַׁת הַשֵּׁם בברכה זו אנו משבחים את הקב"ה על שלימותו
 שאין לה גבול, ואין לנו בה שום השגה. הגילוי של שלימות זו בעולמנו הוא
 ע"י יעקב אבינו, שאחרי כל מה שעבר עליו עם לבן ועשו, נשאר בשלימותו
 הרוחנית ללא שום פגם.

קידוש שמו יתברך בעולם הוא תכלית כל הבריאה, וזהו כלל תפקידנו בבריאה, להביא לידי גילוי קדושתו אצל כל הנבראים. ענין זה נכלל בקצרה בברכת 'אתה קדוש' הנאמרת בכל השנה, אולם בימים הנוראים מתגלה קדושתו בעולמנו יותר מבשאר ימות השנה, ולכן בימים אלו מוסיפים בברכה זו פירוט רחב אודות השלבים השונים של גילוי קדושתו יתברך שיהיה בעת הגאולה.

וּבִבְנֵי תַנּוּ פִּחְדֶּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ אנו מבקשים ממך ה' אלוקינו, שעל ידי השתדלותנו בעבודת היראה, נזכה למתנת חינוך של יראת שמים במדריגה גבוהה ביותר של פחד חושי, כפי שיש אצל המלאכים הקדושים, שבקדושתם הם מהללים סלה.

לאחר שאמרנו שהמלאכים ברוב קדושתם מתמלאים יראה ורעדה מלפניך בבואם להללך, 'בהיות כן' שאתה כל כך יראוי על המלאכים מפני גילוי קדושתך עליהם – תן שנזכה גם אנו לדרגה זו של 'פחד', דהיינו פחד חושי ממש, וזה בעת הגאולה כשתתגלה קדושתך בעולמנו. 'מעשיך' אלו ישראל הנקראים כן על שם שלימותם.

וְאִימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁפָּרַאת ואנו מוסיפים ומבקשים שגם אומות העולם ירגישו אימה מפני רוממותך, ועי"ז גם היראה שלנו תהיה יותר בשלימות.

'אימה' היא יראת הרוממות. האומות הם בגדר 'בריאה' ללא 'עשייה', כלומר דבר לא מושלם. ומ"מ על ידי שאנחנו נהיה שלמים ביראת שמים, זה ישפיע גם עליהם.

וַיִּירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים על ידי תחושת הפחד שתהיה בליבנו, נבוא לידי יראה תמידית בכל פעולותינו.

'יראה' היא על הפעולות. 'המעשים' אלו ישראל וכו"ל.

וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים על ידי יראת הרוממות שתהיה אצל אומות העולם, יבואו אף הם לידי התבטלות גמורה מלפניך, וכל גאוותם תתבטל לגמרי.

'השתחוויה' היא התבטלות גמורה. 'הברואים' אלו האומות וכו"ל.

וַיַּעֲשׂוּ בָלֶם אֲגָדָה אַחַת לַמְּרוֹת שִׁישְׂרָאֵל יִהְיוּ נִבְדָּלִים מֵהָאוֹמוֹת גַּם
לַעֲתִיד, מ"מ כֹּלֶם יִשְׁמְשׁוּ לַתְּכֵלִית אַחַת -

'אגודה' פירושו דברים נפרדים האגודים יחד, וזה שייך כלפי האומות, אבל ישראל
הם 'גוי אחד'.

לַעֲשׂוֹת רְצוֹנָךְ בְּלִבְּךָ שָׁלֵם שְׁלֵם שֶׁלֹּא תִהְיֶה בִּלְבָב שׁוֹם שְׁאִיפָה אַחֶרֶת מִלִּבְּךָ
עֲשִׂיתָ רְצוֹנְךָ.

'לבב שלם' פירושו שכל הלב נתון רק לזה.

כְּמוֹ שֶׁיִּדְעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ גַם הַיּוֹם אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים אֶת הָאֵמֶת בִּידְעִית
הַשָּׂכֶל, אֲבָל הַלֵּב עֲדִיין רְחוּק.

עַל יְדֵי עֲבוֹדָתְנוּ הַיּוֹם בַּעֲד שֶׁהָרַע מַעֲרֹב בְּתוֹכֵנוּ, נֹזֶכֶה לַעֲתִיד לְבֹא שִׁתְּבַטֵּל לַגִּמְרִי
הַמֶּרְחָק בֵּין יִדְעִית הַשָּׂכֶל לְרִצּוֹן הַלֵּב.

שֶׁהַשְּׁלֵמָן לְפָנֶיךָ שָׁכַל הַנַּעֲשֶׂה בַּעֲוֹלָם הוּא תַּחַת שְׁלִיטָתְךָ, וְאִי אֶפְשָׁר
לַעֲשׂוֹת מֵאוֹמָה נֹגַד רְצוֹנְךָ.

אֲפִילוֹ אֲצֵל הָאוֹמוֹת שֶׁהִנְהִיגָה אִתָּם הִיא עַל פִּי הַטֶּבַע רַק לְקִיּוֹם הַמִּיָּן, מ"מ הַכֹּל
בְּשִׁלְטָה מִוְּחֻלָּט.

עַז בְּיָדְךָ וְכָל הַנַּעֲשֶׂה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל מוֹשֶׁגַח בְּפִרְטוֹת עַל פִּי שָׂכָר וְעוֹנֶשׁ,
לַמְּרוֹת שְׁזֶה עֲטוּף בַּהֲנָהֲגַת הַטֶּבַע.

'יד' הוּא כִּינּוּי לַהֲנָהֲגַת הַטֶּבַע, וּבִתְוֹךְ הַטֶּבַע עֲצֻמוֹ מוֹסְתֵר 'עוֹזוֹ' שֶׁל הַקֶּב"ה דֹּהִינּוּ
הַהֲשָׁגָה הַפִּרְטִית עַל יִשְׂרָאֵל עַפ"י חֻקֵּי הַתּוֹרָה הַנִּקְרָאֵת עוֹז.

וְנִבְרָא בְּיָמֶיךָ וְכִשְׁאֲתָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂי נִסִּים שֶׁל שִׁדּוּד מַעֲרֻכּוֹת הַטֶּבַע,
רוֹאִים בְּגִלּוֹי אֶת שְׁלִיטָתְךָ הַמִּוְּחֻלָּט.

כְּשֶׁהַקֶּב"ה מַשְׁנֶה אֶת הַטֶּבַע, הוּא כְּכִיכּוֹל 'מַגְבִּיר' אֶת הַהֲנָהֲגָה הַנִּסִּית הַנִּקְרָאֵת 'יָמִין',
עַל הַהֲנָהֲגָה הַטֶּבִּיעִית.

וְשִׁמְךָ נֹרָא עַל כָּל מָה שֶׁבְּרָאתָ וּבַעֲלִיוֹנִים נִיכְרַת נִוְרָאוֹתְךָ בְּגִלּוֹי,
וְכָל הַנִּבְרָאִים הָעֲלִיוֹנִים יִרְאִים מִגּוֹדֶל רִוְמֹתְךָ.

'כל מה שבראת' הם העליונים. [מפני שהם מכירים בחוש שכל מציאותם היא
'בריא'ה' של הקב"ה, מִשָּׂא"כ הַתַּחֲתוֹנִים מַרְגִּישִׁים כְּאִילוֹ יֵשׁ לָהֶם יְשׁוּת עֲצֻמִּית].

וּבְכֵן תֵּן כְּבוֹד יְיָ לְעַמְּךָ כְּשֶׁהָעוֹלָם יִגִּיעַ לְתִיקוֹנוֹ וְיִכִּירוּ כוֹלָם אֶת
הָאֱמֶת, אֲזִי יִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לְשִׁלְמוֹתָם, וְתִתְּפָרֶסֶם מֵעֲלֵתָם בְּעוֹלָם.

'ובכן' - ואז. כאשר כל העולם יעבדוך ביראה, יזכו ישראל להגיע לשלימות מעלתם.
'כבוד' פירושו מעלה ושלימות.

תְּהִלָּה לְיִרְאֵיךָ אֱלֹהִים שֶׁשְּׂאִיפְתָּם לְקִירְבַּת ה' הִיא בַּמְדִּירָגָה כ"כ גְּבוּהָה, שֶׁהֵם
יִרְאִים תְּמִיד שְׂמָא יִחְסֹר לָהֶם מִשְׁהוּ מְקִירְבַּת ה', יִגִּיעוּ אֲזִי לְשִׂיא הַשְּׁלִימוֹת,
וְכוֹלָם יִפְאָרוּ וְיִהְלְלוּ אוֹתָם.

יש כאן ג' דרגות של מבקשי ה' מלמעלה למטה: יראיך, דורשיך, המייחלים לך.
'יראיך' - אלו שחיים ביראה תמידית שְׂמָא יִחְסֹר לָהֶם מִשְׁהוּ מִן הַשְּׁלִימוֹת. 'תהלה'
כולל: א] שכולם יהללו אותם; ב] שהם יהללו את ה'; ג] שהם יתהללו בכך שדבקו
בשם ה'.

וְתִקְנָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ אֱלֹהִים הַמְּחַפְּשִׁים תְּמִיד לְהַשִּׁיג קִירְבַּת ה', תִּתְּמַלֵּא
אֲזִי מִשְׁאַלְתָּם, וְיִרְאוּ כוֹלָם עַד כִּמָּה הִיָּתָה תְּקוּוֹתָם לָה' טוֹבָה וְנִכְוֵנָה.

'דורשיך' - אלו שנמצאים תמיד בחיפוש ודרישה איך להוסיף קירבת ה', ולעתיד
לבוא תתממש תקוותם.

וּפְתִיחוֹן פֶּה לְמִיַּחֲלִים לָךְ אֱלֹהִים שֶׁשְּׂאִיפְתָּם לְהִתְקַרֵּב אֶל ה' הִיא בַּדְּרָגָה
נְמוּכָה, מ"מ גַּם לָהֶם יִהְיֶה פְתִיחוֹן פֶּה, שֶׁהֵרִי סוֹף סוֹף גַּם הֵם רָצוּ.

'יחול' הוא חיכוך פנימי, דהיינו אלו שלא היה ניכר במעשיהם החיפוש התמידי
להשיג קירבת ה', אבל בליבם הם חיכו מתי יזכו לזה, ולכן גם הם יזכו להיות
שותפים בשמחת הגאולה.

שְׂמִיחָה לְאַרְצְךָ לְיוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וְשִׁשּׁוֹן לְעִירְךָ הַשְּׂמִיחָה בִּירוּשָׁלַיִם תִּהְיֶה בַּמְדִּירָגָה עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר מִבְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל.

דָּךְ א: שמחה - על הנאות גשמיות, ששון - על השגות רוחניות; דָּךְ ב: שמחה -
כוללת גם את הגרים התושבים שבא"י, ששון - ישראל לבדם; דָּךְ ג: שמחה - בלב,
ששון - גילוי השמחה בפעולות חיצוניות; דָּךְ ד: שמחה - כשהולך להשיג חפצו,
ששון - כשחפצו התמלא בשלימות.

וְצִמִּיתָ קֶרֶן לְדֹד עֲבָדְךָ שתתחזק מלכותו של דוד, מפני שהוא עבדך. 'קרן' הוא לשון חוזק. 'צמיחה' היא תהליך רוחני שנוצר מכח מעשינו הטובים. 'לדוד עבדך' דוד המלך נבחר משתי סיבות, מצד עצמו ומצד יחוסו. ומלכותו קיימת רק כל זמן ששתי הסיבות קיימות, ולכן מדגישים 'עבדך', כי רק מפני שהוא עבדך הוא נשאר במלכותו לנצח נצחים. [משא"כ בזרעו אין תנאי זה וכדלהלן].

וְעָרִיכָת נֵר לְבֵן יִשִּׁי מְשִׁיחָךָ ויאיר אורו של מלך המשיח שהוא מזרע ישי. מלך המשיח יהיה כדוגמת 'נר' המחזיק את אור השכינה. 'לבן ישי' היינו מלך המשיח שהוא מזרע דוד, ומלכות בית דוד קיימת לעולם ללא שום תנאי, מכח יחוסם לבית ישי.

בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ אנחנו מחכים לביאת המשיח כחולה מסוכן הזקוק לרופא באופן דחוף ומיידי.

בכל הבקשות ג"כ אנו רוצים שזה יתקיים בקרוב, אבל בבקשה על ביאת המשיח אנו מדגישים זאת באופן מיוחד, כי שם זוהי חובה גמורה לעיכובא.

וּבְכֵן צְדִיקִים יֵרָאוּ וְיִשְׁמְחוּ כאשר תבוא הגאולה, ישמחו הצדיקים בראותם את המשפט הנעשה ברשעים שחיללו כבוד שמים.

'ובכן' - כשתתחזק מלכות בית דוד ויעשה משפט ברשעים. 'צדיקים יראו וישמחו' - דרך א: 'צדיק' הוא הנלחם תמיד עם יצרו, ובעוה"ז אין שמחתו שלימה, ורק כשיכלה הרע ישמח בשלימות. דרך ב: 'צדיק' הוא מי שהגיע למדרגה העליונה בעבודת ה', ושמחתו תהיה על הרמת כבוד ה' בעולם, לאחר שהיה מושפל כבוד ה' בעת הגלות.

וְיִשְׂרָאֵל יַעֲלֹזוּ אלו שליבם ישר, יפצחו בריקוד מרוב שמחתם.

'יעלזו' - ירקדו מרוב שמחה. דרך א: 'ישר' גדול מ'צדיק', והוא מי שליבו ישר ונוטה אל הטוב בטבעו, ושמחתו קיימת בליבו כבר בעוה"ז, אולם רק בעת שיכלה הרע בעולם, אז יוכל להראותה בגלוי. דרך ב: 'ישר' הוא פחות מ'צדיק', והוא הבינוני שמיישר ליבו בכל יום מעט מעט, ושמחתו היא על גאולתו הפרטית, ולכן לא מוזכר אצלו 'יראו', משא"כ ה'צדיק' שמח על כבוד ה' וכנ"ל.

וְחִסְדֵּיכֶם בְּרָנָה יִגִּילוּ אלו ששאיפתם רק להרבות כבוד שמים ולא להנאת עצמם, ירננו בקול רם כביטוי לשמחתם הפנימית.

'רינה' - הרמת קול. 'גילה' - להגדיר: שמחה תמידית. להמלבי"ם: שמחה על דבר חדש. דוד א: 'חסידים' הם אלו שכל כוונתם רק לעשות נחת רוח לקב"ה ולא להנאת עצמם כלל, והם ישוררו בקול רם מתוך שמחה פנימית. ומתפרש על הלויים המשוררים בביהמ"ק, שמצד אחד שמחתם היא תמידית [כהגר"א] ומצד שני שמחתם מתחדשת בכל יום ומתעלים בה מדרגה לדרגה [כהמלבי"ם]. דוד ב: 'חסידים' הם בעלי תשובה, וירננו לה' בפייהם וישבחוהו בליבם, על שזיכם לכפות את יצרם בכזה תוקף.

וְעוֹלָתָהּ תִּקְפֹּץ פִּיהָ מלכות אדום לא יהיה לה עוד פתחון פה לעורר על עצמה רחמים.

'תקפץ' - תסגור באופן מוחלט. 'ועולתה' - מלכות אדום הרשעה שכולה עוולה, ויש לה כח בזכות צעקתו של עשו, ובעת הגאולה תסתיים זכות זו. [פירוש נוסף: 'ועולתה' - רשעים ועושי עוול, שכשיראו שהכבוד חוזר לישראל והשמחה לצדיקים, לא יוכלו עוד לפתוח פיהם לרע].

וְכָל הָרָשָׁעָה בָּלָה בְּעֵשֶׂן תִּבְלָה היא תאבד את כל מציאותה, ויראו שאין בה ממש.

'הרשעה' - מלכות אדום שהיא עצם הרע. [פירוש נוסף: 'הרשעה' - מעשי הרשעות]. 'כעשן תכלה' - כשרואים את האמת ממילא כל הרע מתבטל ונמוג, שהרי אין לו מציאות אמיתית.

כִּי תַעֲבִיר מִמִּשְׁלַת זָרוֹן מִן הָאָרֶץ כי אתה ה' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, והזדון לא ימשול עוד בארץ, ובזה יושלם התיקון.

זהו השלמת התיקון, כי אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרע עמלק מן העולם, והיינו כי עמלק מתנגד לאחדות. "כי" - בגלל וכאשר.

וְתַמְלֹךְ אֹתָהּ יְיָ לְבַדְךָ כי רק כאשר ימחה זכר עמלק מן העולם, יתגלה יחוד ה' בעולם.

עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ גִּילּוּי מַלְכוּתְךָ יהיה בשלימות על כל בריותיך, על ידי שתמלוך עלינו בשלימות.

הכינוי 'מעשיך' כולל את כל הבריות, ומצד שני הוא מתייחד לכלל ישראל שהם מעשה ה', והיינו כי גילוי המלכות על כל העולם שורשו בהמלכה של כלל ישראל.

בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ עיקר גילוי מלכות ה' הוא בציון, ומשם מתפשט לכל העולם.

מלכות ה' תהיה בכל העולם, וכפי שאמרנו לפני כן 'על כל מעשיך', אבל מקום המלכות יהיה בהר ציון [כמו ארמון המלך].

וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קִדְשֶׁךָ מהר ציון יתפשט הגילוי לכל ירושלים מפני קדושתה, ומשם לכל העולם.

מפני שירושלים מקודשת משאר המקומות, שייך שיתקבל בה אור השכינה המתפשט מציון, וממנה יוכל אח"כ להתפשט לכל העולם.

כְּכַתּוּב בְּדִבְרֵי קִדְשֶׁךָ מה שאמרנו שתתגלה מלכותו בשלימות ומקום הגילוי יהיה בציון, מבואר בפסוק בתהלים (קמו, י) -

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם בעת הגאולה ימלוך ה' מלכות נצחית ומתקיימת לעולם. 'ימלוך' היינו שתתגלה מלכותו. ובעת הגאולה יהיה הגילוי נצחי ומתקיים לעולם, ולא כמו הגילויים שהיו עד עתה. ומזה מביאים ראיה למה שאמרנו לפני כן 'ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך'.

אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדָר וְדָר גילוי המלכות יהיה מציון, כי משם יוצאת ההוראה לכל העולם.

'אלוקיך ציון' ימלוך 'לדור ודור', דהיינו לכל הדורות שיהיו לעולם. ומודגש כאן שעיקר גילוי המלכות הוא בציון, וזה ראיה למה שאמרנו לפני כן 'בהר ציון משכן כבודך'.

הַלְלוּיָהּ הללו את ה' על שימלוך בעתיד, כי זה מראה שגם בהווה הוא המלך האמיתי.

מוזכר כאן שם של שני אותיות - 'יה', ולא שם הוי"ה, מפני שההילול כאן הוא על שה' ימלך בעתיד, ועדיין בהווה אין שמו שלם.

כל הגלויים שיהיו בעתיד, כפי שפירטנו עד כאן, יביאו לידי הכרה בעוצם קדושתו יתברך, שזוהי התכלית הנרצית [וכפי שנתבאר בפתחה ל'ובכן תן פחדך'].

קְדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ אע"פ שאתה נבדל ונעלה מהשגת הנבראים, מ"מ אתה משגיח ושופט את בני האדם לפי מעשיהם, ולכן הם יראים ממך.

'קדוש' - מובדל ומופרש לגמרי מכל ענייני הגשמיות. ובזמן הגאולה יכירו כולם את עוצם קדושתך. ומצד שני [-נורא] יראו כי אתה מנהיג את בריותיך בדין ובמשפט, וא"כ יש לירא ממך. 'שמך' - הנהגתך.

וְאֵין אֱלֹהִים מִבְּלַעֲדֶיךָ ואין שום בעל כח מלבדך, אלא כל בעלי הכח מקבלים ממך את כוחם.

'אלוה' - לשון כח. לא זו בלבד שאתה נעלה לאין שיעור [-קדוש אתה], וגם שופט ומשגיח [-נורא שמך], אלא אתה הוא מקור הכח היחידי והנצחי.

בְּפִתּוֹב הַפְּסוֹק שלפנינו מבאר שקדושת שמו מתגלה בעולמנו ע"י המשפט. מאחר שדיברנו על השגות גבוהות ביותר שאינן שייכות למדריגתנו כיום, לכך אנו מביאים את הנאמר בפסוק.

וַיִּגְּפֶה יְיָ צַבָּאוֹת בְּמִשְׁפָּט עַל יְדֵי הַמִּשְׁפָּט והעונש לרשעים, מתגדל שמו יתברך בעולם.

'צבאות' - אדון צבאות מעלה וצבאות מטה. על ידי המשפט והנקמה ברשעים, הקב"ה מתגלה לעיני כל כאדון צבאות מעלה ומטה.

וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדָּשׁ בְּצַדִּיקָה כשהקב"ה עושה צדקה לנבראים ומתחסד עמם בתוך המשפט עצמו, שמו מתקדש ביתר שאת.

'אלי' - חסד בלי גבול. כשהקב"ה מתנהג עם הצדיקים במידת החסד, ומגביר את מידת החסד על מידת המשפט, בזה מתקדש שמו יותר מבמשפט שהוא עושה ברשעים.

בְּרוּךְ אנו מכירים וקובעים בליבנו שאתה הוא מקור כל ההשפעות, ובזה אנו מכינים את האפשרות שתשפיע ברכה לנו ולכל הבריאה כולה, וזהו רצונך להיטיב לנבראים.

'ברוך' הוא תואר כמו 'רחום וחנון', כלומר שהוא מקור הברכות ואינו מקבלם מאחרים.

אֱתָהּ לפניך אנו עומדים בכל מקום שאנו נמצאים. וההתבוננות בזה צריכה להכניס מורא גדול בלב האדם.

'אתה' - הדיבור בלשון נוכח מטרתו כדי לעורר את ליבנו להרגשת 'שויתי' בחוש.

יְי אנו קוראים בשמך, שאתה הוא אדון על בריותיך, ומקבלים עלינו להשתדל לחיות בפועל על פי ידיעה זו, ובזה אנו מכניסים את עצמנו בכלל ה'קוראים בשמך באמת', ואז אתה קרוב אלינו.

אע"פ שאמרנו 'אתה' אנו מוסיפים ומזכירים את שמו יתברך, כי הדרך היחידה 'לקרוא' לו כביכול, דהיינו להשרות קדושתו בתוכנו, היא רק על ידי הזכרת שמו מתוך התבוננות והכרה אמיתית.

הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ בימים אלו אתה מופיע בעולם כמלך, הן במשפט הנעשה בהם, והן בחסד הנעשה עימנו במהלך המשפט, ועל ידי זה שמך מתקדש לאין שיעור.

כשרואים את עוצם **מלכותו** יתברך, זה נותן מושגים הרבה יותר נעלים בהכרת **קדושתו** ורוממותו, ולכן דווקא בחתימת הברכה של קדושת השם מחוייבים להזכיר את מלכותו, כי רק כך ניתן להגדיר נכון את אופי ומדרגת הקדושה המתגלית בימים אלו.

בפתיחת הברכה אנו מודים ומשבחים לה' על עצם ההתהוות של כלל ישראל, ומפרטים את שלבי ההתקשרות בין ישראל לקב"ה.

אֱתָהּ בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים ביציאת מצרים, למרות שבמעשינו היינו דומים לכל העמים, בחרת בנו ולא בהם.

'בחירה' שייך גם כשאנו מרוצה רק בוחר הרע במיעוטו. וזהו ביציאת מצרים שהיינו דומים למצריים במעשינו ולא היינו רצויים לפניך, ומ"מ בחרת בנו ולא בהם.

אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ אח"כ כשהלכנו אחרֶיך במדבר באמונה שלימה, נעשינו אהובים לפניך.

'אהבה' היא כלפי מי שחפצים בקירבתו. על ידי ההליכה אחרֶיך במדבר, שהראינו בזה את גודל נאמנותנו אליך, חפצת בקירבתנו.

וְרָצִיתָ בָּנוּ אח"כ במעמד הר סיני התרוממנו כל כך, עד שנעשינו רצויים לפניך באופן שאין למעלה ממנו.

'רצוי' פירושו שהכל מושלם ללא שום חסרון, וזהו במעמד הר סיני שקיבלנו עלינו "נעשה ונשמע" מתוך אמונה שלימה והתבטלות גמורה.

אחר שפירטנו את שלושת שלבי ההתקרבות של כלל ישראל לה', חוזרים ומבארים כל שלב ושלב באיזה אופן נעשה.

וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ הבחירה וההבדלה מכל העמים, נעשתה על ידי קדושת המצוות שנתת לנו קודם יציאת מצרים, דם פסח ודם מילה, שעל ידן נתבטלו טענות המקטרגים.

- כנגד "אתה בחרתנו מכל העמים". כאשר בחרת בנו והוצאתנו ממצרים כדי לרומם אותנו משאר האומות [-ורוממתנו מכל הלשונות], התעורר קטרוג כנגדנו, ולכן קידשת אותנו במצות פסח ומילה [-וקדשתנו במצוותיך], כדי לבטל את כל הקטרוגים.

וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּבְנוּ לְעִבּוֹדְתֶךָ אהבתך אלינו באה לידי ביטוי מעשי כשצויתנו להקריב לפניך עולה ושלמים בסיני קודם מתן תורה, ונכנסנו עימך בברית ע"י דם הקרבנות.

- כנגד "אהבת אותנו". הקירבה הגדולה ביותר למלך היא העבודה לפניו. אהבת ה' אלינו מתבטאת בכך שהוא מזכה אותנו לעבוד לפניו ולהכיר במלכותו. ובפרט בעבודת הקרבנות שמבטאת השתעבדות מוחלטת.

וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ כשאמרת לנו בסיני "אנכי ה' אלוקיך", קראת את שמך עלינו שאתה "אלוקינו", מפני שאז נתהווה הקשר בינינו למציאות נצחית שלא שייך שתתבטל לעולם.

- כנגד "ורצית בנו". קריאת שמו יתברך עלינו היא ההתקשרות והדביקות הנצחית שזכינו לה במתן תורה ע"י אמירת נעשה ונשמע.